

UNIVERZITA PALACKÉHO V OLMOUCI
PŘÍRODOVĚDECKÁ FAKULTA

Katedra geografie

Martin BRABLEC

Afrika – analýza místopisných pojmu v učebnicích pro ZŠ

Bakalářská práce

Vedoucí práce: RNDr. Miloš Fňukal, Ph.D.

Olomouc 2024

Bibliografický záznam

Autor (osobní číslo):	Martin Brablec (R20793)
Studijní obor:	Geografie pro vzdělávání maior / Biologie pro vzdělávání minor
Název práce:	Afrika – analýza místopisných pojmů v učebnicích pro ZŠ
Title of thesis:	Africa — analysis of place names in Czech textbooks for primary school
Vedoucí práce:	RNDr. Miloš Fňukal, Ph.D.
Rozsah práce:	55 stran, 10 příloh (21 stran)
Typ práce:	Bakalářská
Rok obhajoby:	2024
Jazyk:	čeština

Abstrakt

Bakalářská práce pojednává o změnách frekvence a struktury místopisných pojmů z regionální geografie Afriky v učebnicích pro základní stupeň škol na území dnešní České republiky v období od začátku 20. století. Při tvorbě práce byly vyhledány místopisné pojmy (hesla) a po důkladném prostudování celé učebnice byly určeny četnosti výskytu jednotlivých místopisných pojmů, a zpracovány jsou i další statistické charakteristiky: srovnání četností místopisných pojmů fyzickogeografických a humánněgeografických, rozdíly v celkovém pojetí učebnic, vývoj počtu a struktury místopisných pojmů uváděných v učebnicích v čase, apod.

Klíčová slova

místopisné pojmy; Afrika; učebnice zeměpisu; regionální geografie; rámcový vzdělávací program

Abstract

The bachelor thesis deals with changes in the frequency and structure of place names from the regional geography of Africa in textbooks for primary schools in the territory of the Czech Republic since the beginning of the 20th century. During the development of the thesis, the place names (headings) were searched for and after a thorough study of the entire textbook, the frequencies of occurrence of each place names were determined, and other statistical characteristics are also elaborated: comparison of the frequencies of physical geographic and human geographic place names, differences in the overall concept of the textbooks, the evolution of the number and structure of the place names mentioned in the textbooks over time, etc.

Key words

place names; Africa; geography textbooks; regional geography; curriculum framework

Prohlášení

Prohlašuji, že jsem závěrečnou práci zpracoval samostatně a uvedl všechny použité zdroje a literaturu. Tato práce ani její podstatná část nebyla předložena k získání jiného nebo stejného akademického titulu.

V Olomouci dne 24. 4. 2024

Martin Brablec

Poděkování

Za cenné rady, náměty, odborné vedení a pomoc při zpracování závěrečné bakalářské práce děkuji vedoucímu RNDr. Miloši Fňukalovi, Ph.D. Dík patří také Bc. Samuelu Irenu Křenovi za věcné rady, připomínky a konzultaci textové části i interpretaci analýzy.

UNIVERZITA PALACKÉHO V OLMOUCI

Přírodovědecká fakulta

Akademický rok: 2021/2022

ZADÁNÍ BAKALÁŘSKÉ PRÁCE

(projektu, uměleckého díla, uměleckého výkonu)

Jméno a příjmení: **Martin BRABLEC**
Osobní číslo: **R20793**
Studijní program: **B0114A3 30002 Geografie pro vzdělávání**
Téma práce: **Afrika – analýza místopisných pojmů v učebnicích pro ZŠ**
Zadávací katedra: **Katedra geografie**

Zásady pro vypracování

Bakalářská práce se bude zabývat frekvencí a strukturou místopisných pojmů z regionální geografie Afriky v učebnicích pro základní stupeň škol na území dnešní České republiky. Výzkum zahrne učebnice z 5 časových období (kolem roku 1910, 1930, 1950, 1980 a současnost) tak, aby bylo možné postihnout časovou dynamiku jevu. Práce by měla přinést odpověď na otázku, jestli se nějak výrazněji mění v čase zatížení učebnic geografickými místopisnými pojmy, jestli dochází k přesunu důrazu z pojmů fyzikogeografických na pojmy humánněgeografické a jestli existují ve výběru pojmů zásadní rozdíly mezi autory současných učebnic.

Rozsah pracovní zprávy: **5 000 – 8 000 slov**
Rozsah grafických prací: **Podle potřeb zadání**
Forma zpracování bakalářské práce: **tištěná**

Seznam doporučené literatury:

Hudeček, Tomáš (2004): Kartografické hodnocení obsahu regionálního učiva učebnic zeměpisu. In: *Geografie* 109, pp. 53-64.
Kučerová, S. R., Novotná, K., Hátle, J., Bláha, J. D. (2014): Geographical Names Frequency Map as a Tool for the Assessment of Territorial Representations in Geography Textbooks. In: Knecht, P., Matthes, E., Schütze, S., Aamotsbakken, B. (eds.): *Methodologie und Methoden der Schullbuch und Bildungsmedienforschung/Methodology and Methods of Research on Textbooks and Educational Media*. Klinkhardt, Bad Heilbrunn, p. 264-275.
Siwiek, T. (2011): *Percepcje geografického prostoru*.
Gould, White (1986): *Mental map*.

Dále budou využity dostupné učebnice didaktiky geografie a další tituly, jejichž seznam bude upřesněn během tvorby práce.

Vedoucí bakalářské práce: **RNDr. Miloš Fňukal, Ph.D.**
Katedra geografie

Datum zadání bakalářské práce: 26. dubna 2022
Termín odevzdání bakalářské práce: 30. dubna 2023

LS.

doc. RNDr. Martin Kubala, Ph.D.
děkan

prof. RNDr. Marián Halás, Ph.D.
vedoucí katedry

V Olomouci dne 26. dubna 2022

Obsah

1. Úvod a cíle práce	9
2. Předmět studia geografie	10
2.1. Definice geografie jako vědy	10
2.2. Regionální geografie	11
3. Geografické pojmy	12
3.1. Místopisné pojmy	12
3.2. Exonyma a endonyma	13
3.3. Standardizovaná jména a alonyma	14
4. Kurikulární dokumenty RVP ZV ve vzdělávání zeměpisu v ČR	14
4.1. Kurikulární dokumenty českého školství	14
4.2. Rámcový vzdělávací program pro základní vzdělávání	15
4.3. Definice vzdělávacího oboru „Zeměpis (Geografie)“ v RVP ZV	17
5. Metody práce a hypotézy	19
5.1. Metody a postupy využití při práci	19
5.2. Hypotézy	20
6. Učebnice	21
6.1. Analyzované učebnice	22
6.1.1. Hötzl (1911): Zeměpis pro školy měšťanské	23
6.1.2. Dejmek (1925): Vlast a svět	24
6.1.3. Vítver (1953): Hospodářský zeměpis světa	25
6.1.4. Janega a Fabián (1979): Zeměpis pro 6. ročník ZDŠ	27
6.1.5. Dvořák, Kohoutová a Taibr (2005): Zeměpis 7	28
6.2. Kritéria váhového hodnocení pojmů	29
7. Výsledky a diskuse	30
7.1. Výskyt místopisných pojmů v učebnicích	31
7.2. Rozbor a analýza toponym v jednotlivých učebnicích	35
7.2.1. Výsledky u učebnice z roku 1911	35
7.2.2. Výsledky u učebnice z roku 1925	36
7.2.3. Výsledky u učebnice z roku 1953	38
7.2.4. Výsledky u učebnice z roku 1979	40
7.2.5. Výsledky u učebnice z roku 2005	41
7.2.6. Celkové výsledky u všech učebnic	43
7.3. Výsledné hodnoty zvolených statistických proměnných	44
7.4. Klasifikace místopisných pojmů na fyzickogeografické a humánněgeografické	47
8. Závěr	48
9. Summary	50
10. Seznam použité literatury a elektronických zdrojů	53
11. Seznam analyzovaných učebnic	55

Přílohy

1. Úvod a cíle práce

Ve výuce zeměpisu na základních i středních školách se projevuje problém s tím, že není jednoznačně definováno, které pojmy (i ty místopisné) by měli žáci znát a umět s nimi dále pracovat, tj. není řečeno, které by měly být ve výuce probírány a které ne. Místopisné pojmy v učebnicích regionální geografie stojí pouze volně v textu a je na zvážení každého pedagoga, které z nich vybere do výuky a seznámí s nimi žáky. Ani rámcové vzdělávací programy (v tomto případě pro základní vzdělávání) neurčují, které pojmy vyučovat, vyžadovat jejich osvojení nebo je používat při výuce obecně geografických témat. V rámcových vzdělávacích programech se hovoří obecně o regionech světa, není ale ani jednoznačně určeno, jestli je třeba v rámci učiva zmiňovat všechny kontinenty. Proto vyvstává otázka, zda je vůbec učivo regionální geografie Afriky povinné. Nejednotná je v této problematice i odborná veřejnost – zejména učitelé, kteří si tak musí sami stanovit míru důležitosti učiva a následně jej implementovat do výuky. Je to velmi důležité, jelikož v praxi tvoří místopisné pojmy nezanedbatelný podíl učiva (na těchto stupních vzdělávání). Někteří učitelé dokonce tyto pojmy považují za stěžejní učivo zeměpisu a lpí pouze na místopisu a nehledají hlubší souvislosti mezi místopisem a jeho praktickým využitím.

Zvládnutí určitého „nekritického“ množství místopisných pojmů je pravděpodobně pro formování prostorových představ a pro schopnost orientace žáků v prostoru nezbytné, můžeme rovněž očekávat, že by bez něj nebylo možné ani plnohodnotné zvládnutí obecných geografických témat. Učitelé tak musí zvažovat a vybírat, které z geografických pojmů by si měli studenti zapamatovat na celý život, které informace jsou doplňkové, a které naopak podstatné a tudíž by je měli znát. Zejména pro základní školy definuje nejčastěji obsah učiva učebnice. Ostatně pro výzkum geografických místopisných pojmů využívaných ve výuce zeměpisu se, s výjimkou případného dotazníkového šetření, bez učebnic neobejdeme, protože žádné jiné „referenční“ seznamy geografických pojmů prakticky neexistují (viz zmínka o absenci jakéhokoliv konkrétnějšího vymezení v RVP).

Cílem tohoto výzkumu je ověřit, zda v tomto úseku učiva autoři vybírají intuitivně totéž, nebo se mezi nimi vyskytují zásadní rozdíly v počtu nebo struktuře vybraných pojmů (např. pojmů fyzickogeografických, politickogeografických, názvů měst apod.). Dalším cílem práce je analýza dlouhodobých změn volených

geografických pojmů v učebnicích zeměpisu. Pro účely této práce bude provedena analýza učebnic používaných na území České republiky v pěti časových horizontech (období posledních přibližně 100 let). Dále bude provedena analýza frekvence a struktury v učebnici uvedených místopisných pojmů. Práce bude zaměřena na vývoj v čase a na to, do jaké míry a zda se autoři učebnic shodují ve výběru konkrétních místopisných pojmů regionální geografie Afriky. Je tedy potřeba objasnit, zda se mezi jednotlivými autory liší okruh vybraných pojmů, které se pak učí ve školách nebo autoři vybírají – intuitivně – vždy přibližně totéž.

Mojí motivací k výběru tématu bakalářské práce je láska k regionální geografii celého světa – zvláště pak zájem o určování toponym na slepých mapách. Mým koníčkem je taktéž studování učebnic a získávání nových vědomostí ze zeměpisu. Jako budoucí učitel zeměpisu bych chtěl, abych věděl, co mám vyučovat v regionální geografii, tj. jaký má být obecný rámec toho, co učit v rámci výuky místopisných pojmů.

2. Předmět studia geografie

2.1. Definice geografie jako vědy

Geografie (z řec. „gé“ – země a „grafein“ – psáti; Schejbal, 2017) je vědou stojící na rozhraní věd přírodních, společenských (humanitních) a technických. V češtině je tradičně zaměňována se slovem *zeměpis* (Heřmanová, 2017). Specifičností geografie je její komplexnost a značně široký záběr studia (Haplová, 2022) i když mnozí poukazují na to, že právě geografie „vykrádá“ ostatní vědy a vytváří tak vědní obor, který aplikuje syntézu několika jiných věd. Užívá poznatků z ekologie (konkrétně z environmentalistiky či vědy o životním prostředí), ekonomie, sociologie a dalších sociálních věd, dále pak z biologie, geologie, geochemie, geofyziky, ale i z politologie, demografie, urbanistiky, matematiky, informatiky spolu s geoinformatikou a také z historie. Geografie je tak vědou velmi komplexní a na poli své působnosti je nucena bojovat o své postavení mezi ostatními vědami. Odborníci z řad těchto věd usuzují z její komplexnosti na podřadnost geografie jako vědy méně exaktní nebo ji dokonce za vědu nepokládají vůbec. Odpověď na otázku, zda je existence geografie jako samostatné vědy opodstatněná, se snaží najít jak světoví geografové (Cloke a kol.) ve své monografii z roku 2004, tak

i čeští geografové ve své monografii (Dostál, Hampl, 1995). Stejný pohled na problematiku potvrzuje i práce od významného ostravského geografa Tadeusze Siwka (Siwek, 2010). Mezi ostatními vědními disciplínami však geografie zaujímá suverénní místo a je vědou významnou, což potvrzuje i všeobecný zájem o ni (Haplová, 2022).

Definice geografie je nepřehledné množství, zde uvádím jednu z nich.

„Geografie je nauka o tvaru a povrchu Země, o jejich vlastnostech a o rozmístění života na Zemi. Analyzuje prostorovou strukturu krajiny, pochody jejího formování a vzájemnou interakci přírodního prostředí a lidské společnosti“ (Schejbal, 2017).

Geografie prochází v průběhu 20. století podstatnou proměnou, která přináší přechod od vědy popisné, která pouze přisuzuje pojmenování zeměpisným jevům, interpretuje data o uspořádání světa a popisuje vztah člověka s prostředím. Stává se z ní věda, která se snaží dosáhnout daleko širšího pochopení geografických skutečností, kdy propojuje geografický prostor, vztah člověka k němu a vliv lidského fungování v něm a přináší pokročilejší koncepty. S tímto přechodem nového chápání vymezení předmětu studia geografie přichází vědecká komunita. Ten se dále dostává i do prostředí geografického vzdělávání, kde však naráží na nepochopení a není přijat všemi. U české veřejnosti stále přetrvává mylná představa o tom, že zeměpis je pouze o memorování faktografických místopisných pojmů na mapách a informacích s nimi spojenými, což si myslí a praktikují ve výuce i někteří pedagogové v českém školství (Němcová, 2019).

2.2. Regionální geografie

Regionální geografie patří do systému geografických věd (je jednou z jejich čtyř hlavních disciplín). Jako objekt studia regionální geografie je stanoven konkrétní region či regiony. Jinak problematiku popisuje klasická popisná regionální geografie, odlišně moderní či aplikovaná regionální geografie.

Regionální geografie se zabývá poskytováním výstižného a souhrnného popisu zkoumaného regionu, z hlediska jeho přírodních a společenských charakteristik. Spojuje v sobě výsledky studií fyzické i socioekonomické geografie – hlavně se zaměřuje na identifikaci klíčových charakteristik regionu, jeho společenského vývoje a zvláštností obyvatelstva. Regionální geografie slouží také jako východisko pro

aplikované vědy zabývající se konkrétními aspekty regionů. Analýza území v regionální geografii se provádí na několika úrovních, např. kontinentů, států nebo jejich částí.

Ačkoliv rozdělení geografie na fyzickou a humánní umožňuje využití specifických metod v každé oblasti, zároveň omezuje získané poznatky v geografickém rozměru. Toho si regionální geografie však je vědoma a proto se zaměřuje na komplexní výzkum vymezených regionů, zahrnující jak fyzickogeografické prvky, tak socioekonomickou sféru. Cílem je najít specifické vlastnosti regionů, které je odlišují od jiných oblastí, a porovnat je s podobnostmi v jiných regionech. Dále se snaží porozumět vztahům mezi přírodním prostředím a lidskou společností (Novotná, 2014).

3. Geografické pojmy

3.1. Místopisné pojmy

Místopisné názvosloví je významnou složkou jak polohopisu, tak i nedílnou součástí výškopisné složky mapy. Místopisný pojem lze v geografických informačních systémech vyhledat jak na základě přesné GPS lokace (souřadnic), tak i podle přesného názvu (Matušová, Švehlová, 2018, str. 6).

Z odborného hlediska se místopisným názvoslovím zabývá zejména toponomastika, kterou Holub (2018, str. 101) řadí mezi dílčí disciplíny onomastiky a definuje ji jako „*nauku o vlastních jménech zeměpisných, geografických*“. O toponomastice nemůžeme hovořit pouze jako o jazykovědné disciplíně, ale jedná se o vědu, která se prolíná vzájemně s historií i geografii (Pavelková, 2016, str. 92).

Šmilauer (1966, str. 9) člení zeměpisná jména na:

- a) *vlastní jména* světadílů, států, dále pak nižších regionů či oblastí v jednotlivých státech (tj. správních jednotek),
- b) *místní jména* (jména obcí a jejich místních částí, osad, samot či domů, ulic, náměstí a důležitých staveb, kterými jsou kostely, hrady, hostince...),
- c) *jména pomístní* (členění viz dále).

Zeměpisná jména v první skupině můžeme také označit jako *choronyma*. Definice Matúšové, Švehlové (2018, str. 5) je charakterizuje jako „*geografická jména plošného přírodního nebo správního celku, a to z hlediska horizontálního členění*“. Choronyma se zpravidla člení na jména přírodních celků a administrativních oblastí. Příkladem choronyma (přírodního) může být např. Sahara. Za choronymum (administrativní) považujeme také toponymum Afrika (Koulová, 2016, str. 15).

Zeměpisná jména v druhé skupině můžeme také označit jako *oikonyma*. Může jím být např. město Johannesburg. Oikonyma se dále vyčleňují na *urbanonyma*, což jsou vlastní jména objektů na katastrálním území sídla (Pavelková, 2016, str. 16). Příkladem může být Soweto, což je městský obvod na jihozápadě Johannesburgu.

Zeměpisná jména ve třetí skupině můžeme také označit jako *anoikonyma*. Jsou to jména vod, terénních tvarů, cest atd. Pleskalová (2017) je dělí na:

- a) *pozemková jména* (např. názvy polí, lesů),
- b) *oronyma* (tvary terénu; např. Kilimandžáro-Uhuru),
- c) *hydronyma* (názvy vodních ploch přírodních i umělých; např. Gibraltarský průliv či Suezský průplav),
- d) *hodonyma* (jména dopravních komunikací a cest; např. Zahradní cesta v Jihoafrické republice),
- e) *speleonyma* (jména podzemních tvarů, jeskyní),
- f) *antropogenně vytvořené i přírodní útvary patřící do kulturních toponym* (kříže, kapličky).

3.2. Exonyma a endonyma

Exonymum je místopisné jméno určitého geografického objektu (místa) z území cizího státu, pro které je vymyšleno pojmenování v místním národním jazyce, který jej pojmenovává. Liší se tedy od názvu tohoto endonyma v místě, kde se tento geografický objekt nalézá. Příklady mohou být tyto: Prague je anglickým exonymem pro Prahu, Cape Town je anglické exonymum pro Kapské Město (a rovněž „Kapské Město“ je exonymum – tentokrát české).

Naopak *endonymum* je pojmenování geografického objektu jménem, které vychází z jazyku v domovině, kde se toponymum nachází. Je to např. Tarábulus (nikoliv česky Tripolis).

3.3. Standardizovaná jména a alonyma

Standardizovaným jménem se rozumí každé toponymum, které prošlo schvalovacím procesem názvoslovného orgánu, a je tím nejpreferovanějším z množiny alonym pro daný geografický objekt. Je také přípustné, aby těchto jmen bylo pro jeden objekt více. Příkladem můžou být třeba Kaapstad a Cape Town.

Alonymem je každé toponymum (topografický objekt), pro které se v geografii používá více než jedno jméno současně. Příkladem jsou Johannesburg a eGoli či Gauteng a Kgauteng anebo Swansea a Abertawe ve Walesu.

Je zapotřebí, aby aktivně probíhala standardizace ustalování a sjednocování pojmů a tím se zaručila jazyková správnost místopisných pojmů v různých jazycích (Matúšová, Švehlová, 2018, str. 5–6).

4. Kurikulární dokumenty RVP ZV ve vzdělávání zeměpisu v ČR

4.1. Kurikulární dokumenty českého školství

V systému kurikulárních dokumentů jsou na státní úrovni rozlišovány dva dokumenty, a to tzv. „zastřešující kurikulární dokument“ (původně Národní program vzdělávání, v současnosti Strategie vzdělávací politiky ČR do r. 2030+) a rámcové vzdělávací programy („RVP“).

Úplný rozsah počátečního vzdělávání byl, před úpravou RVP ZV z roku 2021, definován Národním programem vzdělávání. Závazné struktury vzdělávání pro jeho fáze – předškolní, základní a střední vzdělávání byly stanoveny RVP (MŠMT, 2017, str. 5). Školní úroveň je charakterizována školními vzdělávacími plány (označovanými jako ŠVP), které určují průběh vzdělávání na jednotlivých školách (MŠMT, 2021, str. 5).

Národní program rozvoje vzdělávání, jinak též „Bílá kniha“ byl dokument, který byl zaměřen na rozvoj vzdělávání v České republice (MŠMT, 2021, str. 167). Jednalo se o strategický plán, jehož cílem bylo podporovat rozvoj vzdělávání v České republice. Bílá kniha hrála klíčovou roli při utváření priorit pro vzdělávací politiku vlády. Tato strategie reflektovala potřeby celé společnosti a poskytovala konkrétní směrnice pro školy, jak pracovat v souladu s těmito zájmy.

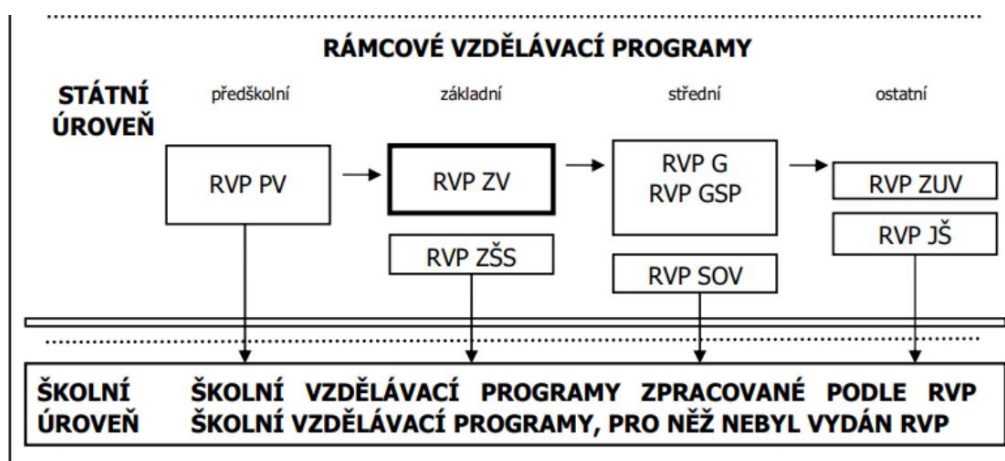
S ohledem na směrnice kurikulární politiky stanovené v Bílé knize a v souladu se zákonem č. 561/2004 Sb., o předškolním, základním, středním, vyšším odborném a jiném vzdělávání (školský zákon), byl do vzdělávací soustavy implementován nový systém kurikulárních dokumentů pro vzdělávání žáků ve věku od 3 do 19 let (Onderková, 2018).

4.2. Rámcový vzdělávací program pro základní vzdělávání

Rámcový vzdělávací program pro základní vzdělávání (dále jen „RVP ZV“) je státní kurikulární dokument závazný pro všechny základní školy v ČR. Vychází z Národního programu rozvoje vzdělávání v ČR (též „Bílá kniha“). RVP ZV byl vytvořen za základě požadavků již zmíněného zákona č. 561/2004 Sb., kterým se zavádějí nové kurikulární dokumenty (MŠMT, 2021, str. 5).

RVP reflektují novou vzdělávací strategii, která klade důraz na klíčové kompetence a jejich propojení s obsahem vzdělávání, a také na praktické využití nabytých znalostí a dovedností. Formulují taktéž očekávané výstupy (tj. úroveň vzdělání stanovenou pro všechny absolventy jednotlivých etap vzdělávání). Rovněž podporují profesní odpovědnost učitelů za výsledky vzdělávání (MŠMT, 2021, str. 6).

Všechny tyto kurikulární dokumenty jsou přístupné pro odbornou (pedagogickou) i neodbornou (nepedagogickou) veřejnost. Nalezneme je na stránkách MŠMT. Výjimku tvoří školní vzdělávací programy, jejichž zpracování je v kompetencích samotných škol, které jsou povinné při zpracování ŠVP vycházet z RVP (MŠMT, 2021, str. 5).

Obr. 1: Systém kurikulárních dokumentů

Legenda: RVP PV – Rámcový vzdělávací program pro předškolní vzdělávání; RVP ZV – Rámcový vzdělávací program pro základní vzdělávání; RVP ZŠS – Rámcový vzdělávací program pro obor vzdělání základní škola speciální; RVP G – Rámcový vzdělávací program pro gymnázia; RVP GSP – Rámcový vzdělávací program pro gymnázia se sportovní přípravou; RVP DG – Rámcový vzdělávací program pro dvojjazyčná gymnázia; RVP SOV – Rámcové vzdělávací programy pro střední odborné vzdělávání; RVP ZUV – Rámcový vzdělávací program pro základní umělecké vzdělávání; RVP JŠ – Rámcový vzdělávací program pro jazykové školy s právem státní jazykové zkoušky (Zdroj: MŠMT, 2021, str. 5, upraveno)

RVP ZV definuje devět vzdělávacích oblastí, v nichž jsou obsaženy všechny vyučovací předměty ze ZŠ. Každá z těchto oblastí se skládá z jednoho vzdělávacího oboru nebo více vzájemně (vyučovacím obsahem) podobných vzdělávacích oborů. Škola poté v rámci ŠVP detailněji strukturuje obsah jednotlivých vzdělávacích oborů do konkrétních vyučovacích předmětů a může tento obsah dále rozpracovat nebo doplnit v učebních osnovách. Díky tomuto stanovenému cílovému zaměření konkrétní vzdělávací oblasti dochází žák k naplnění klíčových kompetencí (MŠMT, 2021, str. 14–15).

Klíčové kompetence zahrnují vědomosti, dovednosti, postoje a hodnoty, které jsou klíčové pro osobní rozvoj a úspěšný život ve společnosti. Cílem vzdělávání je vybavit žáky těmito kompetencemi, které jsou nezbytné pro jejich další vzdělávání a úspěšné uplatnění ve společnosti. Osvojování těchto kompetencí probíhá během celého života, začíná v předškolním vzdělávání a pokračuje i v základním a středním vzdělávání. Kompetence jsou propojené a nelze je získat izolovaně (proto jsou také v každém vyučovacím předmětu rozvíjeny všechny). Vzdělávací obsah a aktivity ve škole musí směřovat k rozvoji těchto kompetencí. Vzdělávací obsah je prostředkem k dosažení očekávaných výstupů, které připravují žáky na využití svých schopností a dovedností na úrovni klíčových kompetencí. V etapě základního vzdělávání jsou mezi klíčovými kompetencemi zahrnuty kompetence k učení, řešení problémů, komunikativní, sociální a personální, občanské, pracovní a digitální kompetence (MŠMT, 2021, str. 10).

RVP ZV obsahuje také tzv. průřezová témata, která představují souhrn aktuálních problémů moderního světa a tvoří klíčovou a nezbytnou část základního

vzdělávání. Tato témata hrají významnou úlohu ve formování vzdělání žáků, nabízejí prostor pro individuální růst a spolupráci mezi žáky a podporují rozvoj osobnosti, zejména v oblasti postojů a hodnot. Rozvíjejí jejich vědomosti, dovednosti a schopnosti. Musí být povinně zahrnuta v ŠVP. Zde jsou uvedena:

1. Osobnostní a sociální výchova,
2. Výchova demokratického občana,
3. Výchova k myšlení v evropských a globálních souvislostech,
4. Multikulturní výchova,
5. Environmentální výchova,
6. Mediální výchova (MŠMT, 2021, str. 132).

Tab. 1: Učební plán pro II. stupeň ZŠ (časová dotace pro zeměpis)

Vzdělávací oblast	Vzdělávací obor	II. stupeň				
		6. třída	7. třída	8. třída	9. třída	celkem
Člověk a příroda	Zeměpis	2	2	2	2	8

Zdroj: ČŠI, 2017, str. 1

4.3. Definice vzdělávacího oboru „Zeměpis (Geografie)“ v RVP ZV

Vzdělávací obor „Zeměpis (Geografie)“ náleží do vzdělávací oblasti „Člověk a příroda“ (spolu s Fyzikou, Chemií a Přírodopisem; MŠMT, 2021, str. 14). Tento vzdělávací obor musí být v ŠVP povinně zařazen do každého ročníku II. stupně ZŠ (tj. pro 6.–9. třídu; viz též předchozí Tab. 1; ČŠI, 2017, str. 1). Zpravidla bývá tento vzdělávací obor realizován jako samostatný vyučovací předmět, RVP ZV ale připouští i jeho zařazení do integrovaných vyučovacích předmětů, příp. jeho rozdělení do více předmětů (MŠMT, 2021).

S charakteristikou obsahu učiva a očekávaných výstupů je RVP ZV v tomto úseku velmi střídavý (viz níže na „Regiony světa“), tj. určuje pouze minimální mírou, co faktograficky v tomto předmětu od žáků očekávat (v regionální geografii). V dokumentu je důraz kladen spíše na očekávané výstupy, jednotlivé důležité pojmy či pomůcky než na konkrétní učivo (regiony, toponyma). Celkově i u definic ostatních předmětů je text strohý. V RVP ZV je k regionální geografii (pro všechny ročníky) uvedeno pouze:

„Regiony světa:

1. *Očekávané výstupy: žák*

(Z-9-3-01) lokalizuje na mapách světadíly, oceány a makroregiony světa podle zvolených kritérií, srovnává jejich postavení, rozvojová jádra a periferní zóny;

(Z-9-3-02) porovnává a přiměřeně hodnotí polohu, rozlohu, přírodní, kulturní, společenské, politické a hospodářské poměry, zvláštnosti a podobnosti, potenciál a bariéry jednotlivých světadílů, oceánů, vybraných makroregionů světa a vybraných (modelových) států;

(Z-9-3-03) zvažuje, jaké změny ve vybraných regionech světa nastaly, nastávají, mohou nastat a co je příčinou zásadních změn v nich.

2. *Minimální doporučená úroveň pro úpravy očekávaných výstupů v rámci podpůrných opatření: žák*

(Z-9-3-01p) vyhledá na mapách jednotlivé světadíly a oceány;

(Z-9-3-02p) rozliší zásadní přírodní a společenské znaky světových regionů;

(Z-9-3-02p) charakterizuje polohu, rozlohu, přírodní, kulturní, společenské, politické a hospodářské poměry vybraných světadílů, oceánů a vybraných států.

3. *Učivo:*

světadíly, oceány, makroregiony světa – určující a porovnávací kritéria; jejich přiměřená charakteristika z hlediska přírodních a socioekonomických poměrů s důrazem na vazby a souvislosti (přírodní oblasti, podnebné oblasti, sídelní oblasti, jazykové oblasti, náboženské oblasti, kulturní oblasti);

modelové regiony světa – vybrané modelové přírodní, společenské, politické, hospodářské a environmentální problémy, možnosti jejich řešení“ (MŠMT, 2023, str. 77).

V RVP ZV je ve vzdělávacím oboru Zeměpis (Geografie) stručně definováno několik základních témat, přičemž o Africe ani jiném toponymu, týkajícím se Afriky, v textu nestojí žádná zmínka (viz výše „Regiony světa“), RVP dokonce ani neurčuje na jaké makroregiony má být svět členěn, teoreticky je tedy přípustné vyčlenit jako samostatný makroregion severní Afriku se Středním východem. Toto je podrobněji zpracováno spíše v ŠVP konkrétních škol – v učebních osnovách (strukturovaný rámec obsahu učiva v daném předmětu).

Nejsou vyjmenovány ani žádné další makroregiony světa. Tato skutečnost skýtá

velký manévrovací prostor pro učitele zeměpisu na základních školách. Dle RVP ZV je tedy na nich, co chtějí v regionální geografii Afriky učit, jelikož tento kurikulární dokument o žádných konkrétních toponymech nehovoří. Podřizují se pouze ŠVP jejich školy.

Jak již bylo řečeno, žádný centrální dokument neurčuje, co se má v místopisu probírat, tudíž se jednotliví učitelé rozcházejí v tom, který místopisný pojem žákům představí. Je tak na vyučujícím, který místopisný pojem upřednostní na úkor jiného (určuje podstatnost daného místopisného pojmu). Tím vznikají kvantitativní i kvalitativní rozdíly v osvojeném učivu – znalostech různých žáků na různých základních školách.

Na webových stránkách MŠMT lze zjistit, že poslední úprava RVP ZV byla provedena 1. září 2023. MŠMT v současnosti připravuje velkou revizi RVP ZV, podle které by se mělo podle stávajícího harmonogramu povinně učit ve všech ročnících ZŠ od 1. září 2027 (NPI, 2023).

5. Metody práce a hypotézy

5.1. Metody a postupy využité při práci

Tato bakalářská práce pracuje s odbornou literaturou a články pro rešerši v teoretické části. V praktické části je užito pěti učebnic zeměpisu pro základní školy, které jsou základním zdrojem informací pro následné statistické zpracování a frekvenční analýzu četností výskytu jednotlivých místopisných pojmů Afriky.

Na úvod do problematiky a vysvětlení základních pojmů (viz výše) navazuje část zpracování dat. Samotnému zpracování jednotlivých učebnic předcházelo jejich vyhledání na internetu. Pro toto bylo využito dvou digitálních knihoven. Jednalo se o Národní knihovnu České republiky (Kramerius 5) na stránce <https://www.digitalniknihovna.cz/nkp>, provozovanou Moravskou zemskou knihovnou a o digitální knihovnu Národního pedagogického muzea a Národní pedagogické knihovny J. A. Komenského na stránce <https://kramerius.npmk.cz>.

Zvolené učebnice odpovídaly všem výše zmíněným požadavkům. Jednalo se o vzorky z určených časových období. V těchto publikacích byly vyhledány kapitoly z regionální geografie Afriky a ty byly opakovaně důkladně pročítány. Do

předpřipravené tabulky v editoru MS Excel byl zaznamenáván výskyt každého místopisného pojmu. Bylo taktéž rozlišováno, zda se pojem vyskytuje v prostém textu, v nadpisu, či zvýrazněn, ve cvičeních a úkolech pro žáky, zda se jedná o popis obrázku nebo je pojem zmíněn v tabulce či mapě. Častý byl i výskyt exonym a endonym pro jedno místo, či starších pojmenování. Tyto pojmy byly slučovány a počítány do statistiky jako jeden pojem.

Následně byly vytvořeny tabulky absolutních četností a tabulky násobených statistických hodnot pro každou zkoumanou učebnici. Každému místopisnému pojmu byly poté přiděleny statistické koeficienty, kterými se násobily jednotlivé hodnoty četností v dané kategorii, čímž bylo dosaženo marginálních četností.

Dále byla zpracována souhrnná tabulka, členěná dle druhu toponym, která srovnává všech pět učebnic společně (počet místopisných pojmů v jednotlivých kategoriích a jejich procentuální zastoupení). Ke statistické charakteristice posloužily výpočty bazického indexu, řetězového indexu, koeficientu růstu, geometrického průměru a výsledného celkového tempa růstu (jako závěrečného srovnání). Dále bylo také vytvořeno množství výsečových a sloupcových grafů.

V editoru MS Excel bylo pro statistické zpracování dat použito několika funkcí. Pomocí funkce „SUMA“ byly vypočítány veškeré marginální četnosti. Přes funkci „SOUČIN“ byly roznásobeny koeficienty růstu (nutné pro následný výpočet geometrického průměru). Užitím funkce „POWER“ byl stanoven geometrický průměr. Výsledkem těchto výpočtů byla hodnota průměrného tempa růstu.

5.2. Hypotézy

Pro účely analýzy byla stanovena základní hypotéza a k tomu další čtyři dílčí hypotézy. Úkolem práce bylo tedy (za pomoci argumentace s ohledem na zjištěné výsledky výzkumu) potvrdit či vyvrátit tyto hypotézy:

1. Autoři učebnic nevystupují při výběru místopisných pojmů jednotně. Lze předpokládat, že výběr je spíše intuitivní a neopírá se o žádná předem stanovená pravidla nebo kritéria. Kromě názvu „Afrika“ a několika ostatních místopisných pojmů zde není žádná společná shoda.
2. V učebnicích jsou výrazné rozdíly v počtu místopisných pojmů.

3. Ve starších učebnicích bylo více místopisných pojmů. Jejich počet se tedy snižuje s tím, jak klesá přesvědčení odborné veřejnosti i pedagogů o tom, že místopisné pojmy jsou pro regionální geografii stěžejní nebo alespoň nezbytné.
4. V učebnicích byl tradičně kladen větší důraz na místopisné pojmy označující fyzickogeografické objekty, než na místopisné pojmy spjaté s učivem z humánní geografie, ten se ale v čase snižuje.
5. Podle tradičního způsobu psaní učebnic lze předpokládat, že bude shoda ve výběru místopisných pojmů, které tvoří jádro (otázkou je, jak velké bude, intuitivně očekáváme, že jich bude cca 20).

6. Učebnice

Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy definuje učebnice takto: „*Za učebnice jsou považovány didakticky zpracované texty a grafické materiály, které: umožňují dosažení očekávaných výstupů vzdělávacích oborů vymezených rámcovými vzdělávacími programy a využití tematických okruhů průřezových témat k rozvoji osobnosti žáka vymezených rámcovými vzdělávacími programy a směřují k utváření a rozvíjení klíčových kompetencí žáků ...*“ (MŠMT, 2007).

Dle jiných pohledů, zejména z řad autorů zabývajících se pedagogickou vědou, je učebnice nástroj pro vyučování, který je vymezen osnovami, určuje obsah a rozsah učiva a je specifický pro daný vyučovací předmět. Průcha dále uvádí, že se rovněž jedná o prostředek učení v tištěné formě, který přibližuje odborná témata a okruhy učiva daného předmětu, které jsou uspořádány v souladu s metodickými a didaktickými požadavky (Průcha, 1998, str. 13).

Učebnice mají své specifické charakteristiky, jako např. jejich strukturování. Struktura učebnic se rozlišuje dle obsahu na dvě odlišné složky. Jedná se o složku verbální (text) a neverbální (doprovodné grafické prvky, tj. obrázky, grafy atd.). Problém vyvstává v poměru rozložení obou složek v jednotlivých učebnicích (Maňák, Klapko, 2006, str. 12).

Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy uděluje schvalovací doložky učebnicím pro základní a střední stupeň vzdělávání v ČR. Učebnice bez schvalovací doložky nemůže být použita k výuce na základní nebo střední škole. „*Schvalovací doložka může být ředitelem věcně příslušného odboru udělena učebnici, která:*

- a) *respektuje Ústavu ČR a právní předpisy platné na území ČR; zejména respektuje základní práva a svobody, které se zaručují všem lidem bez rozdílu rasy, barvy pleti, jazyka, víry a náboženství, příslušnosti k národnostní nebo etnické menšině a prosazuje rovné příležitosti mužů a žen;*
- b) *je v souladu s příslušným rámcovým vzdělávacím programem, podporuje utváření a rozvíjení klíčových kompetencí a směřuje k dosahování očekávaných výstupů vzdělávacích oborů (okruhů);*
- c) *je zpracována na dostatečné odborné úrovni a ve shodě s efektivními didaktickými postupy vhodnými pro věk žáků, jimž je učebnice určena;*
- d) *po jazykové a grafické stránce odpovídá věku žáků a specifikám daného vzdělávacího oboru nebo průřezového tématu“ (MŠMT, 2007).*

6.1. Analyzované učebnice

U výběru učebnic z daných časových období vyvstává otázka, do jaké míry je tento náhodný výběr jednotlivých učebnic reprezentativní (v míře rozdílnosti zvolených učebnic). Odpovědi na tuto otázku by bylo možno docílit analýzou většího počtu učebnic ze stejného časového období, či zvolit učebnice, které by měly v kapitole o Africe podobný počet slov. Vyplývá z toho fakt, že míra náhodnosti výběru jednotlivých učebnic má přímý vliv na celkové výsledky práce. Teoreticky lze předpokládat, že by pouhým odlišným výběrem konkrétních učebnic pro tuto analýzu bylo dosaženo rozdílných výsledků (mohlo by dojít k diametrálně odlišným interpretacím hypotéz a tak i jinému závěru).

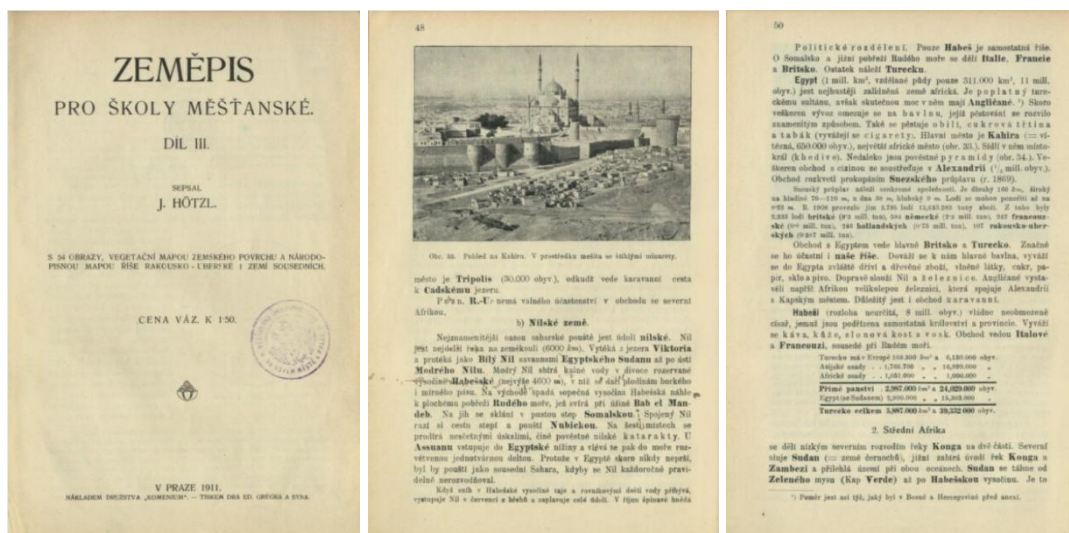
Otázkou však je, kterou analýzu lze z různých pohledů (dle autorem určeného souboru analyzovaných dat) považovat za reprezentativní. Obecně lze říct, že každá studie, která svým obsahem odpovídá konvenčním požadavkům soudobého vědeckého kodexu, je svým způsobem originální a přináší do vědeckého (příp. akademického) světa jedinečná data. Z tohoto důvodu je složité jednoznačně definovat, jaké parametry a charakteristiky odpovídají obecné míře „reprezentativnosti dat“.

Pro zpracování frekvenční analýzy výskytu místopisných pojmů Afriky v čase byly užity následující učebnice. Zde je jejich krátké představení.

6.1.1. Hötzl (1911): Zeměpis pro školy měšťanské

Název: Zeměpis pro školy měšťanské (Díl III.),
autor: Jakub Hötzl,
nakladatelství: Komenium,
místo vydání: Praha,
rok vydání: 1911,
počet stran: 105,
stran o Africe: 15.

Abstrakt: „Třetí díl učebnice zeměpisu s hvězdářským zeměpisem, popisem světadílů a přehledu o Rakousko-Uhersku“ (Hötzl, 1911).

Obr. 2: Ukázky z učebnice (Hötzl, 1911, str. 1, 48, 50)

První knihou zahrnutou do analýzy je učebnice zeměpisu pro měšťanské školy od pedagoga a spisovatele Jakuba Hötzla. Jedná se o třetí díl z roku 1911.

V analyzované kapitole Afrika je několik oddílů:

- 1) Severní Afrika:
 - a) Atlaské země a Sahara,
 - b) Nilské země;
- 2) Střední Afrika;
- 3) Jižní Afrika;

4) Přehled.

Tato učebnice obsahuje mimo Afriku také kapitulu „Z hvězdářského zeměpisu“, kapitolu „Díly světa“ – ta obsahuje krátké shrnutí o Evropě (1 strana). Kapitola pokračuje obšírným výkladem o regionální geografii Asie, Austrálie, Ameriky. Kapitola končí „polárními zeměmi“. Další kapitolou je „Přehled o Rakousko-Uhersku“. Následuje kapitola s názvem „Část všeobecná“, která rozebírá jak obecnou fyzickou, tak i obecnou humánní geografii.

V této knize bylo 15 stran věnovaných Africe (str. 43–57). Tato učebnice vznikla za dob Rakousko-Uherska, byla psána poměrně archaickou češtinou. Nebyly v ní však žádné zásadní ideologické prvky, pouze občas odkazovala na vztahy a spojitosti Rakousko-Uherska s okolním světem.

6.1.2. Dejmek (1925): Vlast a svět

<i>Název:</i>	Vlast a svět: zeměpis pro 6.–8. školní rok obecných škol,
<i>autor:</i>	Petr Dejmek,
<i>nakladatelství:</i>	Státní nakladatelství,
<i>místo vydání:</i>	Praha,
<i>rok vydání:</i>	1925,
<i>počet stran:</i>	175,
<i>stran o Africe:</i>	6.

Abstrakt: „*Učebnice zeměpisu věnovaná především Československé republice. Druhá část světadílům a oceánům. Třetí vesmíru*“ (Dejmek, 1925).

Obr. 3: Ukázky z učebnice (Dejmek, 1925, str. 1a, 133, 136)

Druhou zvolenou knihou, která byla užita pro potřeby analýzy, je učebnice „Vlast a svět“, sepsaná učitelem, spisovatelem a dramatikem Petrem Dejmekem v roce 1925 jako učebnice zeměpisu pro 6.–8. ročník obecných škol.

Celek Afrika je v této učebnici členěn následovně:

- 1) Atlas a Egypt;
- 2) Sahara, Súdán, Habeš;
- 3) Rovníková Afrika;
- 4) Jižní Afrika.

Mimo Afriku představuje učebnice žákům také tematické celky, jako jsou „Československá republika“; „Díly světa a oceány“ – zahrnující Evropu (střední, jižní, západní, severní, východní a přehled), Asii, Ameriku, Austrálii, polární oblasti; oddíl „Země hvězdou“; „Ostatní tělesa nebeská“ či oddíl „Dodatky“.

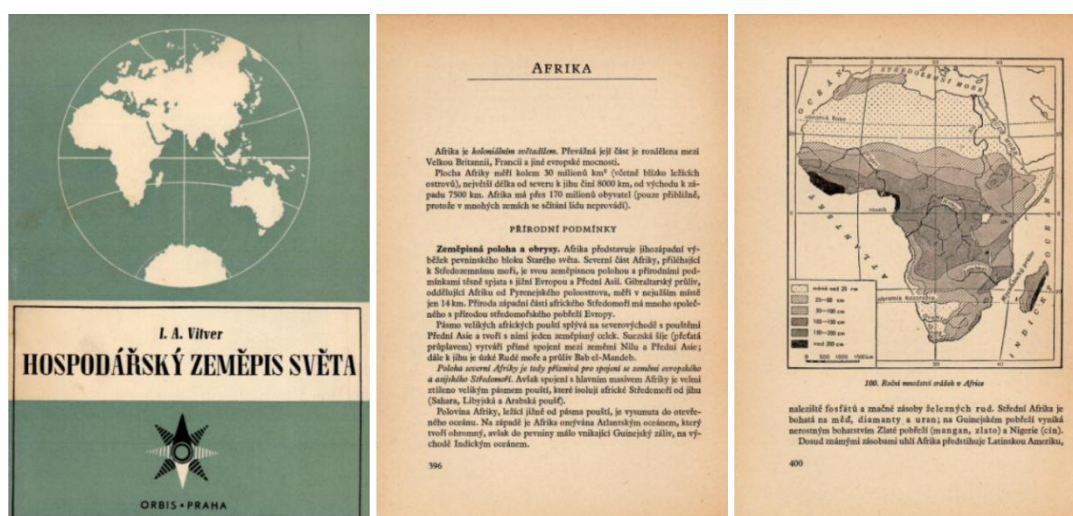
Kapitoly o Africe jsou v učebnici z roku 1925 shrnuty na stranách 132–137 (pouze 6 stran, ovšem vysoká hustota místopisných pojmů ve větách). Učebnice pochází z období první republiky a je taktéž plná archaických slovních spojení.

6.1.3. Vitver (1953): Hospodářský zeměpis světa

Název: Hospodářský zeměpis světa,
autor: Ivan Aleksandrovič Vitver,
nakladatelství: Orbis,

místo vydání: Praha,
rok vydání: 1953,
počet stran: 428,
stran o Africe: 20.

Abstrakt: „Kniha podává hospodářský zeměpis všech zemí světa kromě SSSR. Po stručné charakteristice následuje u každé země popis jejich přírodních hospodářských podmínek, údaje o obyvatelstvu i vývojových zvláštlostech země, načež je uveden přehled průmyslu, zemědělství a zahraničního obchodu a stručný hospodářský popis hlavních oblastí. V úvodní stati knihy je podán historicko-geografický rozbor dnešního světa, stručně je charakterisován imperialismus a jeho vnitřní rozpory, podán je přehled světového vývoje od první světové války, přehled rozložení obyvatelstva na světě a charakteristika kapitalistických i lidově demokratických zemí. Výklad je doprovázen četnými přehlednými mapkami“ (Vitver, 1953).

Obr. 4: Ukázky z učebnice (Vitver, 1953, str. 1a, 396, 400)

Třetí zkoumanou učebnicí je Hospodářský zeměpis světa z roku 1953 od ruského autora – sovětského ekonoma Ivana Aleksandroviče Vitvera.

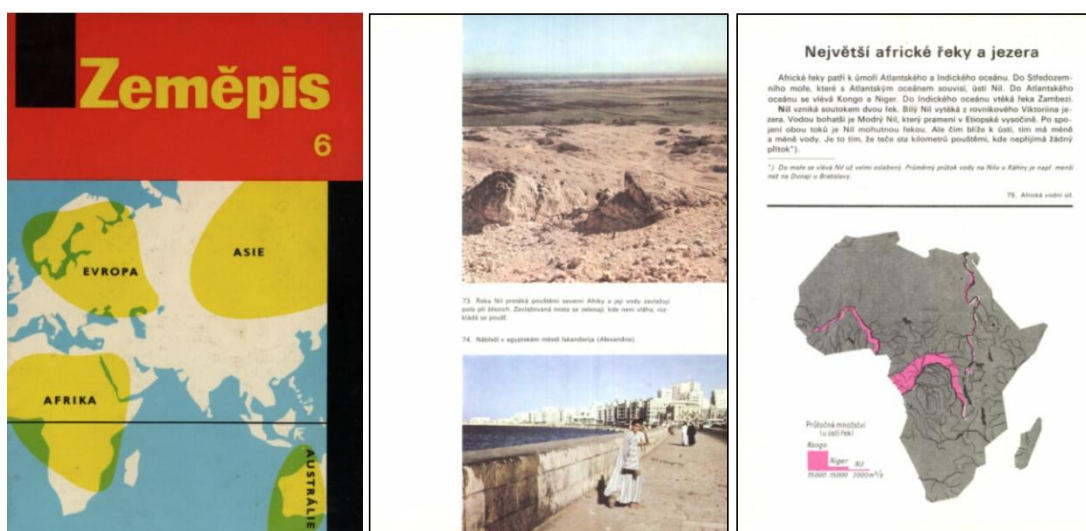
Afrika je v knize dělena do několika tematických úseků (jsou to přírodní podmínky, rozdělení Afriky, obyvatelstvo a hospodářský přehled).

Mimo Afriku kniha obsahuje dvě obecné kapitoly (historickozeměpisný úvod a obyvatelstvo). Z makroregionů jsou to pak Evropa (zde rozdělena na lidově demokratické země a kapitalistické země), Asie (členění viz předchozí Evropa), Amerika, Austrálie.

Třetí učebnice z roku 1953 obsahuje kapitoly o Africe na stranách 396–415 (20 stran). Je psána během období komunismu, což dosvědčuje i zvolený jazyk, který je mírně ideologický.

6.1.4. Janega a Fabián (1979): Zeměpis pro 6. ročník ZDŠ

Název: Zeměpis pro 6. ročník základní devítileté školy,
autoři: Pavel Janega, Josef Fabián,
nakladatelství: Státní pedagogické nakladatelství,
místo vydání: Praha,
rok vydání: 1979,
počet stran: 231,
stran o Africe: 33.

Obr. 5: Ukázky z učebnice (Janega, Fabián, 1979, str. 1a, 75, 76)

Čtvrtá analyzovaná učebnice se jmenuje Zeměpis pro 6. ročník základní devítileté školy od autorů Pavla Janegy (autor učebnic zeměpisu, pedagog, publicista) a Josefa Fabiána (autor učebnic zeměpisu). Byla vydána roku 1979.

Afrika je v ní členěna na tři části. První, *fyzickogeografická* část, je popsána v kapitolách:

- 1) Africká pohoří a plošiny,
- 2) Afrika – nejteplejší světadíl,
- 3) Největší africké řeky a jezera,
- 4) Africké pralesy a savany,
- 5) Sahara – největší poušť,
- 6) Rostlinstvo při středomořském pobřeží.

Druhá, *humánněgeografická* část, je shrnuta v kapitolách:

- 1) Obyvatelstvo Afriky,
- 2) Jak si kolonizátoři podmanili Afriku,
- 3) Boj afrického lidu za svobodu.

Třetí, *regionálněgeografická* část, je vylíčena v kapitolách:

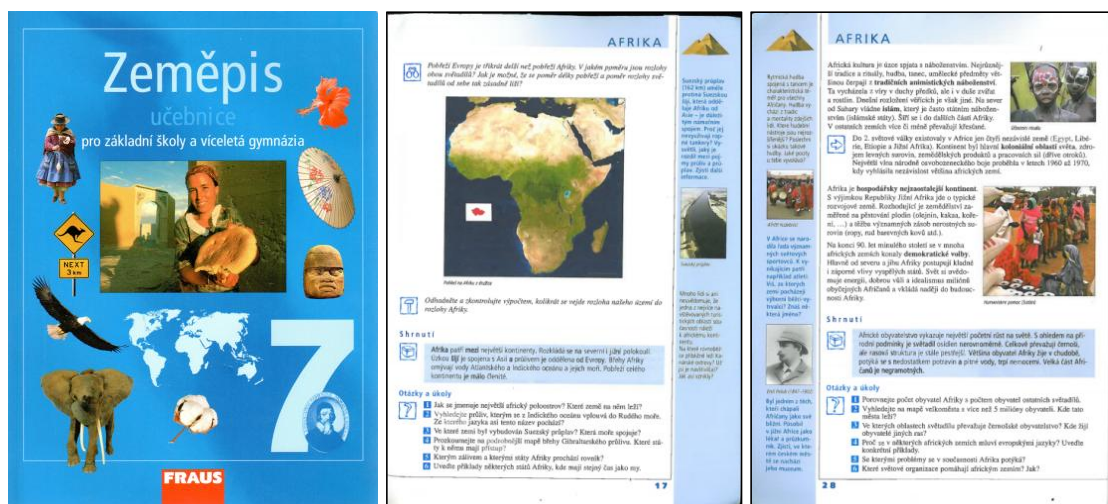
- 1) Severní Afrika,
- 2) O tropické Africe,
- 3) Jižní Afrika.

Mimo Afriku učebnice obsahuje další tematické celky: „Naše vlast“, „Zeměkoule“, „Povrch Země a jeho znázornění na mapě“, „Podnebí na zeměkouli“, „Austrálie a Oceánie“, „Amerika“, „Antarktida“, „Asie“, „Přehled světadílů“ a „Tabulky“.

Učebnice z roku 1979 je další z učebnic z období komunismu. Je v ní obsaženo 33 stran o Africe (str. 69–101). Je psána ideologicky silně zabarveným jazykem.

6.1.5. Dvořák, Kohoutová a Taibr (2005): Zeměpis 7

<i>Název:</i>	Zeměpis 7: učebnice pro základní školy a víceletá gymnázia,
<i>autoři:</i>	Jiří Dvořák, Alice Kohoutová, Pavel Taibr,
<i>nakladatelství:</i>	Fraus,
<i>místo vydání:</i>	Plzeň,
<i>rok vydání:</i>	1979,
<i>počet stran:</i>	128,
<i>stran o Africe:</i>	25.

Obr. 6: Ukázky z učebnice (Dvořák, Kohoutová, Taibr, 2005, str. 1 [obalu], 17, 28)

Pátá zkoumaná učebnice se nazývá „Zeměpis 7: učebnice pro základní školy a víceletá gymnázia“. Autory jsou pedagogové a publicisté Jiří Dvořák, Alice Kohoutová a Pavel Taibr. Byla vydána roku 2005 jako 1. vydání.

V učebnici je o Africe pojednáno z pohledu obecného úvodu, polohy světadílů, geologie, přírodních poměrů (podnebí, vodstvo, přírodní krajiny), současných problémů regionu. Regiony jsou popsány od pobřeží Středozemního moře, přes Sahel, země Guinejského zálivu, východní Afriku až po jižní Afriku.

Kromě Afriky jsou v učebnici následující úseky. Úvodem je zmíněno obecné fyzickogeografické dělení světa a definice státu, následují kapitoly „Atlantský oceán“, „Amerika“, „Americké regiony“, „Antarktida“, „Indický oceán“, „Tichý oceán“, „Oceánie“, „Austrálie“, „Asie“, „Asijské regiony“, „Severní ledový oceán“, „Vracíme se do Evropy“ a „Zeměpis o prázdninách“.

Pátá analyzovaná učebnice pochází z roku 2005 a zastupuje současnost. Kapitoly týkající se Afriky jsou podrobně vylíčeny na stranách 15–39, tj. 25 stran. Je psána moderním jazykem a srozumitelně přibližuje učivo užitím mnoha map, obrázků a úkolů.

6.2. Kritéria váhového hodnocení pojmů

Pro účely vyhodnocení četnosti pojmů byla stanovena kritéria hodnocení výskytu (systém vah) místopisných pojmů Afriky v textu jednotlivých zkoumaných učebnic. Kritéria byla převzata od Němcové (2019) a Hudečka (2004) a částečně byla

upravena (viz Tab. 2). Oba autoři vycházejí z toho, že v analýze výskytu geografických pojmů má být zohledněno i to, jestli je pojem graficky zvýrazněn (např. v nadpisu nebo tučným písmem), příp. to, zda jde o pojem v doplňkovém textu.

Kritéria váhového hodnocení pojmů byla zvolena dle důležitosti pojmů zmíněných autorem. Také byla tato kritéria zvolena podle toho, kde byly místopisné pojmy umístěny v rámci textu (viz Tab. 2). Použitím tohoto ukazatele lze ilustrovat rozdílnost učebnic, která je dána odlišným zpracováním a pojetím tematických celků.

Tab. 2: Kategorické třídění a kritéria váhového hodnocení místopisných pojmů

Kategorie		Charakteristika	Váha
Hlavní pojmy	Nadpisy	místopisný pojem z jednoho či více slov, stojících nad prostým textem odstavce, nepokračujících dále do věty; zvýrazněné či bez zvýraznění, nebo nahoře stránky v záhlaví	15,0
	Zvýrazněné pojmy	místopisné pojmy zvýrazněné v prostém textu tučným písmem, proloženým písmem nebo kurzívou; do této kategorie nebyly započteny souvislé odstavce psané tučným písmem	5,0
Vedlejší pojmy	Základní text	místopisný pojem obsažený v prostém textu odstavce (nijak nezvýrazněný); do této kategorie byly zahrnuty souvislé odstavce psané tučným písmem	2,5
	Pojmy ve cvičeních	místopisné pojmy ve cvičeních, otázkách, úkolech a opakování; do této kategorie byly zahrnuty souvislé odstavce psané tučným písmem	2,5
Grafické prvky	Popisy obrázku, grafu či mapy	místopisný pojem v popisu obrázku (fotografie či kresleného) či v popisu či názvu grafu nebo mapy	3,0
	Pojmy v mapě	místopisné pojmy vynesené do mapy	2,5
	Pojmy v tabulce	veškerý textový obsah (místopisné pojmy) tabulky; v popisu i uvnitř	2,5

Upraveno dle Němcové (2019) a Hudečka (2004).

7. Výsledky a diskuse

V rámci podrobné analýzy učebnic byly stanoveny kategorie a byla zjištěna absolutní četnost výskytu pojmů napříč učebnicí (dle příslušnosti do dané kategorie).

7.1. Výskyt místopisných pojmu v učebnicích

Celkové součty veškerých afrických toponym napříč všemi učebnicemi a celkové vypočítané hodnoty všech statistických jednotek (dle koeficientů detailně zmíněných v Tab. 2) vyjadřuje následující tabulka.

Tab. 3: Přehled celkových absolutních četností pojmu a hodnot statistických jednotek

Učebnice z let:	1911	1925	1953	1979	2005
Výsledné absolutní četnosti	286	82	596	442	496
Celkové hodnoty statistických jednotek	1079	366	1797	1397	1759

Zdroj: vlastní šetření

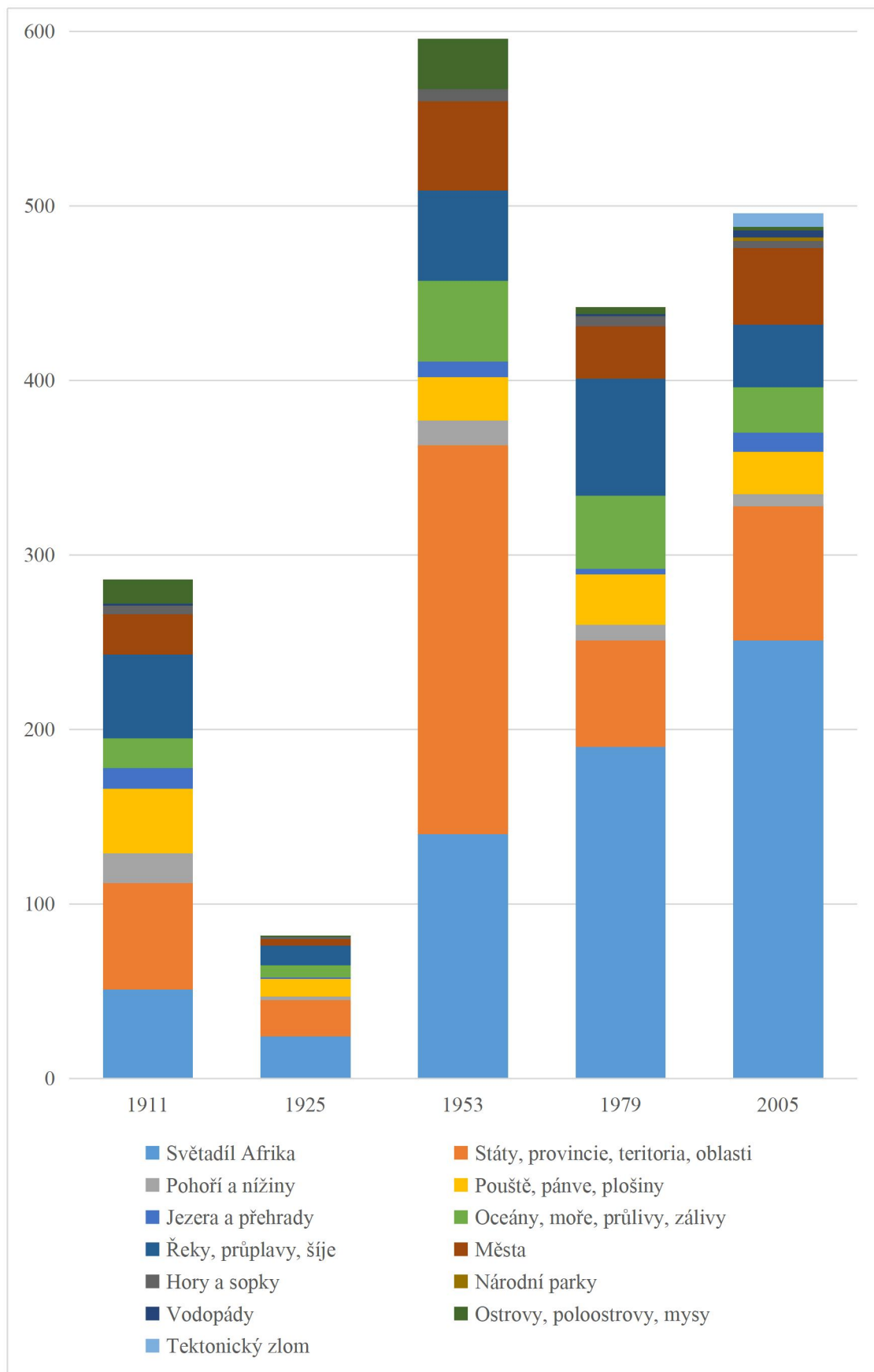
Následující tabulka zobrazuje frekvenci výskytu počtu jednotlivých místopisných pojmu, dle příslušnosti k dané nadřazené kategorii (druh toponyma). Pro lepší porovnání jsou pojmy vyjádřeny i jako procentuální podíly.

Tab. 4: Zastoupení jednotlivých druhů toponym napříč učebnicemi

Rok vydání Nakladatelství Označení učebnice		1911 Komenium 1		1925 SNP 2		1953 Orbis 3		1979 SPN 4		2005 Fraus 5	
		počet	% z celku	počet	% z celku	počet	% z celku	počet	% z celku	počet	% z celku
Celkem		286	100	82	100	596	100	442	100	496	100
Počet místopisných pojmu	Kategorie:										
	Světadíl Afrika	51	17,8	24	29,3	140	23,5	190	43,0	251	50,6
	Státy, provincie, teritoria, oblasti	61	21,3	21	25,6	223	37,4	61	13,8	77	15,5
	Pohoří a nížiny	17	5,9	2	2,4	14	2,3	9	2,0	7	1,4
	Pouště, pánve, plošiny	37	12,9	10	12,2	25	4,2	29	6,6	24	4,8
	Jezera a přehrady	12	4,2	1	1,2	9	1,5	3	0,7	11	2,2
	Oceány, moře, průlivy, zálivy	17	5,9	7	8,5	46	7,7	42	9,5	26	5,2
	Řeky, průplavy, šije	48	16,8	11	13,4	52	8,7	67	15,2	36	7,3
	Města	23	8,0	4	4,9	51	8,6	30	6,8	44	8,9
	Hory a sopky	5	1,7	1	1,2	7	1,2	6	1,4	4	0,8
	Národní parky	0	0,0	0	0,0	0	0,0	0	0,0	2	0,4
	Vodopády	1	0,3	0	0,0	0	0,0	1	0,2	4	0,8
	Ostrovky, poloostrovy, mysy	14	4,9	1	1,2	29	4,9	4	0,9	2	0,4
Tektonický zlom	0	0,0	0	0,0	0	0,0	0	0,0	8	1,6	

Zdroj: vlastní šetření

Pro lepší vizualizaci předchozích dat z tabulky byl vytvořen graf, který proporcionalně ilustruje celkové četnosti toponym, dle jejich příslušnosti ke zvoleným kategoriím a současně srovnává celkové výskyty pojmu v každé učebnici.

Obr. 7: Pohled na počty zastoupených druhů toponym napříč učebnicemi (graf)

Zdroj: vlastní šetření

Při pohledu na předchozí graf (Obr. 7) může být mírně zavádějící výška sloupců grafu (optický klam v poměru zastoupení toponym). Pro interpretaci je podstatné zmínit, že kvůli vysokému nárůstu v kategorii „Státy, provincie, teritoria, oblasti“ a „Afrika“, zejména u posledních třech učebnic (obzvlášť u té z roku 1953) jsou do jisté míry zkresleny výsledky. Avšak i tyto zvýšené četnosti je nutno akceptovat a započítat do výsledků. S výjimkou pojmů z kategorie „Státy, provincie, teritoria, oblasti“ a pojmu „Afrika“ vlastně v posledních 70 letech k žádným výrazným změnám nedošlo.

Další formou porovnání učebnic je následující tabulka obsahující 10 nejzmiňovanějších místopisných pojmů napříč všemi zkoumanými učebnicemi (tj. místopisných pojmů, které v součtu vyskytů u všech učebnic tvořili největší podíl).

Tab. 5: 10 nejzmiňovanějších místopisných pojmů v součtu napříč všemi učebnicemi

Místopisný pojem		celkové četnosti	Celkové četnosti místopisného pojmu v učebnici z roku: (součet ve všech učebnicích)				
			1911	1925	1953	1979	2005
1.	Afrika	656	51	24	140	190	251
2.	Nil	93	18	6	26	28	15
3.	Sahara	89	22	8	13	25	21
4.	Egypt	72	7	6	39	13	7
5.	Republika Jižní Afrika	44	3	0	18	10	13
6.	Kongo (řeka)	42	8	2	8	19	5
7.	Súdán	33	15	4	9	2	3
8.	Guinejský záliv	32	3	2	5	12	10
9.	Niger (řeka)	24	2	1	5	10	6
10.	Středozemní moře	24	2	1	5	9	7

Zdroj: vlastní šetření

Zaměřil jsem se i na četnosti pojmů u jednotlivých učebnic. Následující tabulka uvádí 10 nejzmiňovanějších místopisných pojmů u každé učebnice (samostatně). Lze vypořádat rozrůzněnost ve výběru nejčastěji zmiňovaných pojmů i místopisné pojmy, které patří mezi jádrové.

Tab. 6: Přehled 10 nejvíce zmiňovaných místopisných pojmů v jednotlivých učebnicích

1911		1925		1953		1979		2005	
Afrika	51	Afrika	24	Afrika	140	Afrika	190	Afrika	251
Sahara	22	Sahara	8	Egypt	39	Nil	28	Sahara	21
Nil	18	Nil	6	Nil	26	Sahara	25	Nil	15
Súdán	15	Egypt	6	Jihoafrická unie (JAR)	18	Kongo (řeka)	19	Republika Jižní Afrika	13
Atlas	9	Súdán	4	Sahara	13	Egypt	13	Guinejský záliv	10
Kongo (řeka)	8	Maroko	3	Maroko	10	Guinejský záliv	12		
		Etiopie	3	Středozevní moře	10			Atlantský oceán	10
Egypt	7	Atlas	2			Alžírsko	10	Jihoafrická republika	10
Čadské jezero	6	Kongo (řeka)	2	Anglo-egyptský Sudan (Súdán)	9	Niger (řeka)	10		
Madagaskar	6			Guinejský záliv	2			Belgické Kongo	9
Rudé moře	5	Guinea	9			Niger (řeka)	6		
Libyjská poušť	5	Rudé moře	9			Zambezi (řeka)	6		

Zdroj: vlastní šetření

Tabulka 7 vyjmenovává tzv. jádrové pojmy (konkrétní místopisný pojem, který byl zmíněn v každé učebnici). Bylo jich celkem 23.

Tab. 7: Průnik výskytu místopisných pojmů napříč učebnicemi (abecední seznam jádrových pojmů)

1.	Afrika	9.	Johannesburg	17.	Nil
2.	Alžírsko	10.	Káhira	18.	Sahara
3.	Atlantský oceán	11.	Kapské Město	19.	Středozevní moře
4.	Atlas	12.	Kilimandžáro	20.	Súdán
5.	Egypt	13.	Kongo (řeka)	21.	Suezský průplav
6.	Etiopie	14.	Madagaskar	22.	Tunisko
7.	Guinejský záliv	15.	Maroko	23.	Zambezi
8.	Indický oceán	16.	Niger (řeka)		

Zdroj: vlastní šetření

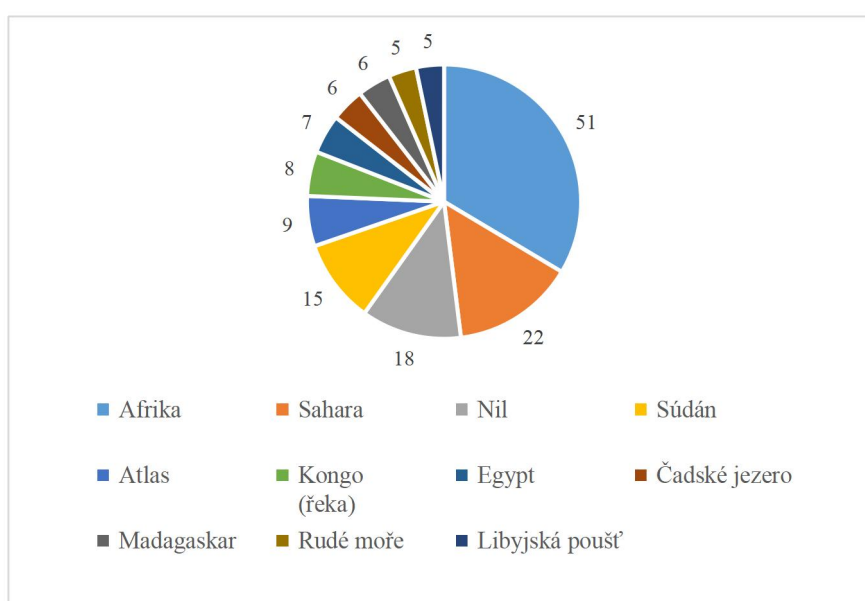
Výčet jádrových pojmů částečně podává odpověď na otázku, zda se autoři učebnic při výběru toponym opakují. Z tabulek v příloze lze rovněž vyčíst, jak často je výběr místopisných pojmů stejný aspoň u několika zkoumaných učebnic (např. výskyt určitého toponyma ve čtyřech nebo třech učebnicích). Z vypočítaných

výsledků lze vypořádat, že shody jsou nepočtené (limitováno především krátkou délkou a obsahem kapitoly o Africe v učebnici z roku 1925).

7.2. Rozbor a analýza toponym v jednotlivých učebnicích

7.2.1. Výsledky u učebnice z roku 1911

Učebnice z roku 1911 průřezem shrnula všechny důležité body, obsahovala sice otázky pro žáky, ale nebyly v nich žádné místopisné pojmy, tudíž obsahuje sloupec „cvičení a úkoly“ vždy nulové hodnoty (viz tabulky v Příloze 1 a 2).

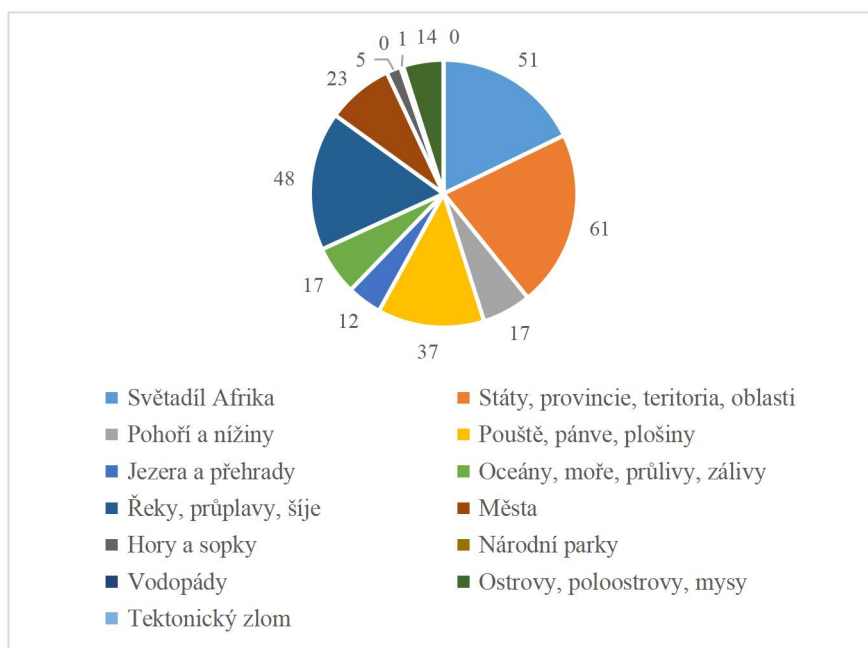

Obr. 8: 10 nejčastějších toponym v učebnici z r. 1911 (graf); Zdroj: vlastní šetření

Celkem bylo zmíněno 87 různých místopisných pojmů. Celkové četnosti všech pojmů odpovídají počtu 286. Z toho byla nejčastěji zmíněna Afrika (51×; 17,8 %), následovala Sahara (22×), Nil (18×), Súdán (15×), Atlas (9×), řeka Kongo (8×), Egypt (7×) a další. Celkové četnosti pojmů v jednotlivých kategoriích shrnuje tabulka v Příloze 1. Celkové statistické hodnoty byly vyčísleny na hodnotu 1079 (shrnuje je tabulka v Příloze 2).

Zvláštní pozornost věnuje učebnice výčtu pohoří a nížin (17×), také kategorii „pouště, pánve, plošiny“, které jsou zmíněny 37× anebo jezerům a přehradám (12×), což je nejvíce mezi všemi učebnicemi. Tato učebnice je ze všech zkoumaných vzorků na čtvrtém místě v součtu zmíněných místopisných pojmů.

V učebnici byly mimo pojem Afrika zmíněny jednotlivé kategorie místopisných pojmů v následujícím pořadí (seřazeno dle klesajících četností): 61× státy, provincie, teritoria a oblasti (21,3 %), 48× řeky, průplavy a šije (16,8 %), 37× pouště, pánve a plošiny (12,9 %), 23× města (8,0 %), 17× pohoří a nížiny (5,9 %), 17× oceány, moře, průlivy, zálivy (5,9 %), 14× ostrovy, poloostrovy, mysy (4,9 %), 12× jezera a přehrad (4,2 %) a další (viz Obr. 9).

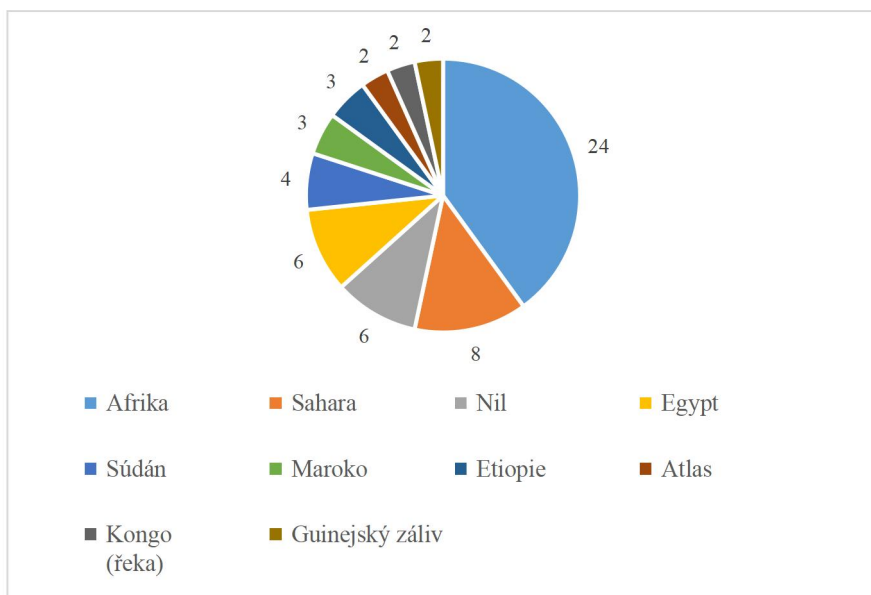

Obr. 9: Zastoupení jednotlivých kategorií toponym v první učebnici (1911) – graf

Zdroj: vlastní šetření

7.2.2. Výsledky u učebnice z roku 1925

Učebnice z roku 1925 na rozdíl od předchozí obsahuje v otázkách pro žáky místopisné pojmy, neobsahuje však žádné mapy ani tabulky. Jedná se o učebnici s nejkratším textem mezi všemi vzorky. Zároveň u ní bylo zjištěno nejméně místopisných pojmů (33) s 82 četnostmi výskytu.

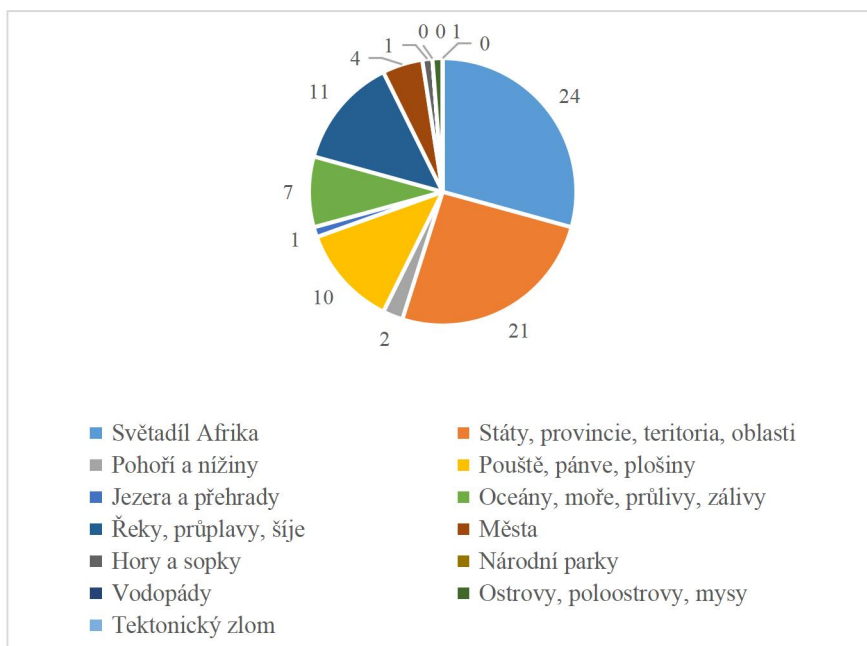

Obr. 10: 10 nejčastějších toponym v učebnici z r. 1925 (graf); Zdroj: vlastní šetření

Z místopisných pojmů dominuje Afrika (zmíněna 24×, tj. 29,3 %), za ní následuje Sahara (8×), Nil (6×), Egypt (6×), Súdán (4×) aj. Celkové četnosti pojmů v jednotlivých kategoriích shrnuje tabulka v Příloze 3. Celkové statistické hodnoty byly vyčísleny na hodnotu 366 (shrnuje je tabulka v Příloze 4). Tato učebnice je ze všech zkoumaných vzorků na posledním místě dle součtu zmíněných toponym.

V porovnání s první učebnicí lze pozorovat velký propad v počtu místopisných pojmů, což dosvědčují i statistické ukazatele (např. koeficient růstu či ostatní vypočítané indexy; viz Tab. 8).

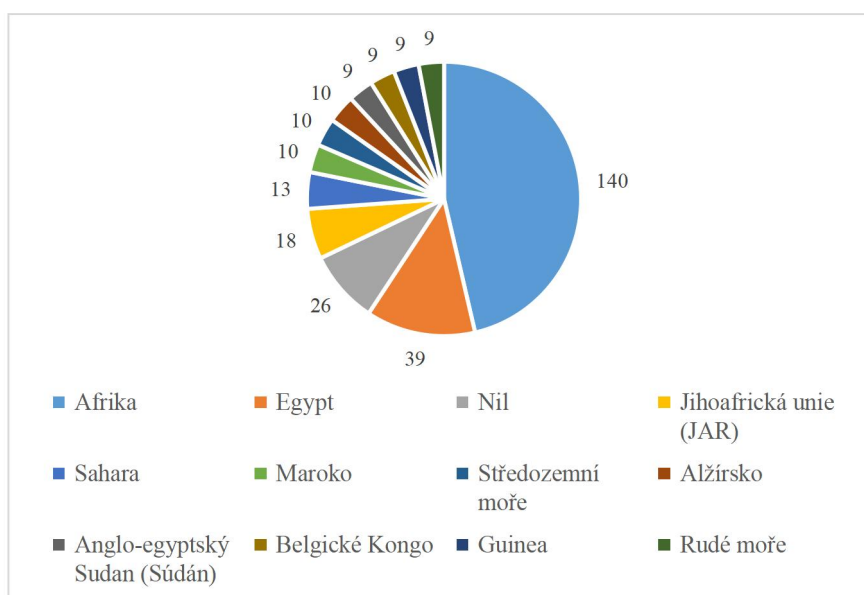
V učebnici byly kromě pojmu Afrika nejčastěji zmíněny: 21× státy, provincie, teritoria a oblasti (25,6 %), 11× řeky, průplavy a šíje (13,4 %), 10× pouště, pánve a plošiny (12,2 %) a další.

Obr. 11: Zastoupení jednotlivých kategorií toponym ve druhé učebnici (1925) – graf
Zdroj: vlastní šetření

7.2.3. Výsledky u učebnice z roku 1953

Třetí učebnice z roku 1953 obsahuje velké množství map a textu. Text neobsahuje vesměs žádná tučná či jinak zvýrazněná slova, ale je velmi srozumitelný. Nulových hodnot nabývají sloupce „cvičení a úkoly“ a „tabulky“ – nevyskytují se zde.

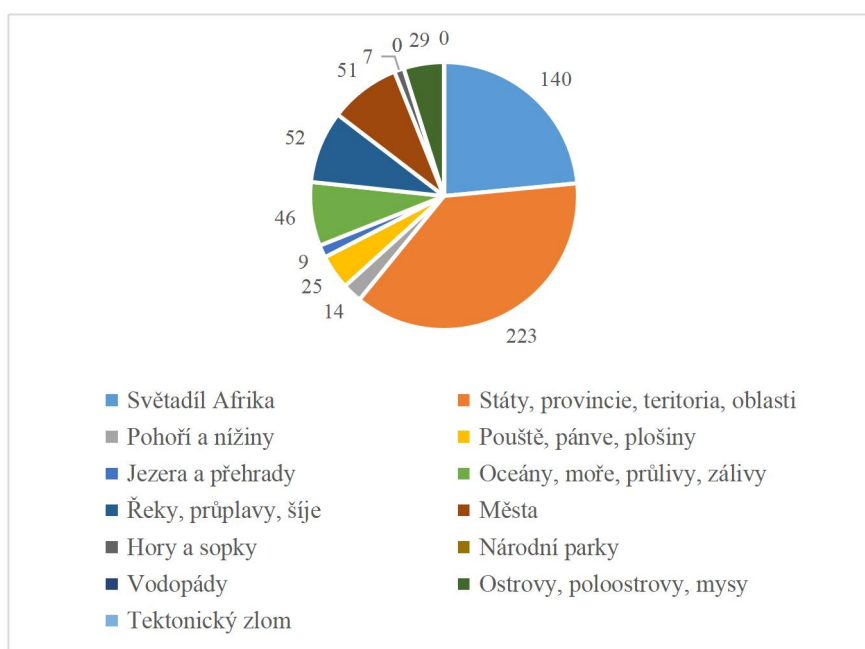
Obr. 12: 10 nejčastějších toponym v učebnici z r. 1953 (graf); Zdroj: vlastní šetření

Uvedeno bylo celkem 129 různých místopisných pojmů. Zmíněny byly 596×. Nejčastěji to byla Afrika (140×; 23,5 %), za ní následoval Egypt (39×), Nil (26×), Jihoafrická republika (18×), Sahara (13×) aj. Celkové četnosti pojmů v jednotlivých kategoriích shrnuje tabulka v Příloze 5. Celkové statistické hodnoty byly vyčísleny na hodnotu 1797 (shrnuje je tabulka v Příloze 6). Tato učebnice je ze všech zkoumaných vzorků na prvním místě dle součtu zmíněných místopisných pojmů.

Ve srovnání s předchozí učebnicí lze zpozorovat signifikantní nárůst ve všech ukazatelích (viz Tab. 8) i četnostech výskytu jednotlivých místopisných pojmů v kategoriích toponym.

Napříč všemi učebnicemi je zde nejvíce toponym v kategoriích: „státy, provincie, teritoria, oblasti“ (223×); „oceány, moře, průlivy, zálivy“ (46×); „města“ (51×); „hory a sopky“ (7×); ostrovy, poloostrovy, mysy“ (29×).

V učebnici byly mimo Afriku nejčastěji zmíněny: 223× státy, provincie, teritoria a oblasti (37,4 %), 52× řeky, průplavy, šíje (8,7 %), 51× města (8,6 %), 46× oceány, moře, průlivy, zálivy (7,7 %), 29× ostrovy, poloostrovy, mysy (4,9 %), 25× pouště, pánve, plošiny (4,2 %), 14× pohoří a nížiny (2,3 %) a další.

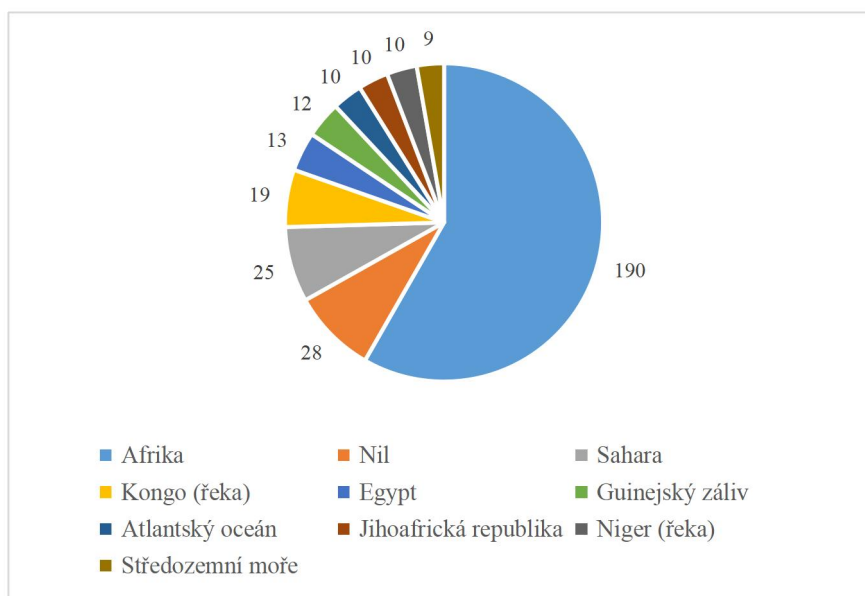

Obr. 13: Zastoupení jednotlivých kategorií toponym ve třetí učebnici (1953) – graf

Zdroj: vlastní šetření

7.2.4. Výsledky u učebnice z roku 1979

Čtvrtá učebnice z roku 1979 obsahuje všechny kategorie hlavních pojmů, vedlejších a všechny grafické prvky (dané výčtem záhlaví Tab. 2). Obsahuje nesčetné množství tabulek, obrázků a méně zdařilých map, které jsou extrémně generalizovány (zvláště hranice států a světadílu značně neodpovídají souřadnicím).

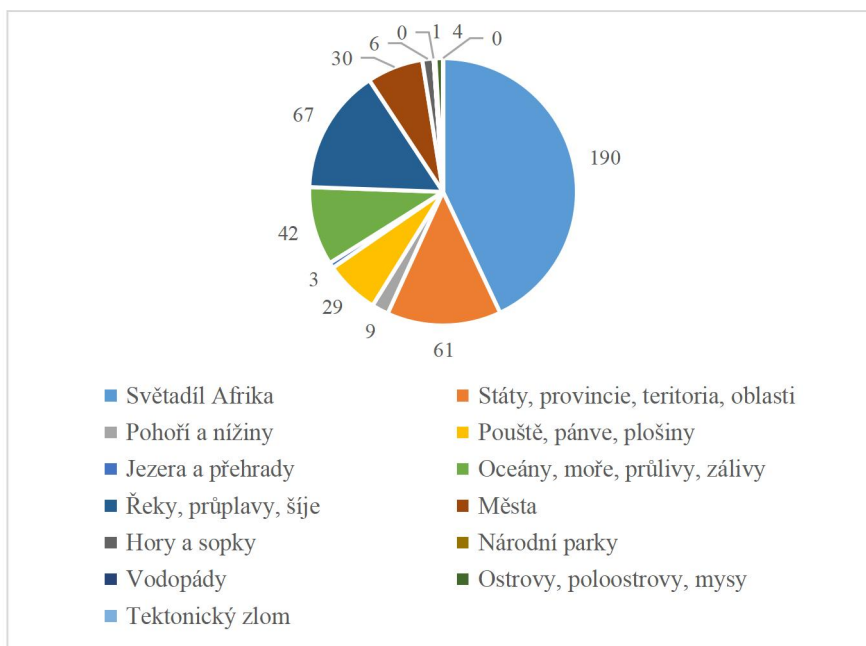

Obr. 14: 10 nejčastějších toponym v učebnici z r. 1979 (graf); Zdroj: vlastní šetření

Celkem bylo uvedeno 59 různých místopisných pojmů. Celkové četnosti všech pojmů odpovídají počtu 442. Z toho byla nejčastěji zmíněna Afrika (190×; 43,0 %), následoval Nil (28×), Sahara (25×), řeka Kongo (19×), Egypt (13×) a Guinejský záliv (12×) a další. Celkové četnosti pojmů v jednotlivých kategoriích shrnuje tabulka v Příloze 7. Celkové statistické hodnoty byly vyčísleny na hodnotu 1397 (shrnuje je tabulka v Příloze 8). Tato učebnice je ze všech zkoumaných vzorků na třetím místě v součtu zmíněných místopisných pojmů.

Lze vypořádat mírný pokles vypočítaných indexů oproti předchozí publikaci (viz Tab. 8). Lze ale také vyčíst, že některých místopisných pojmů naopak přibýlo.

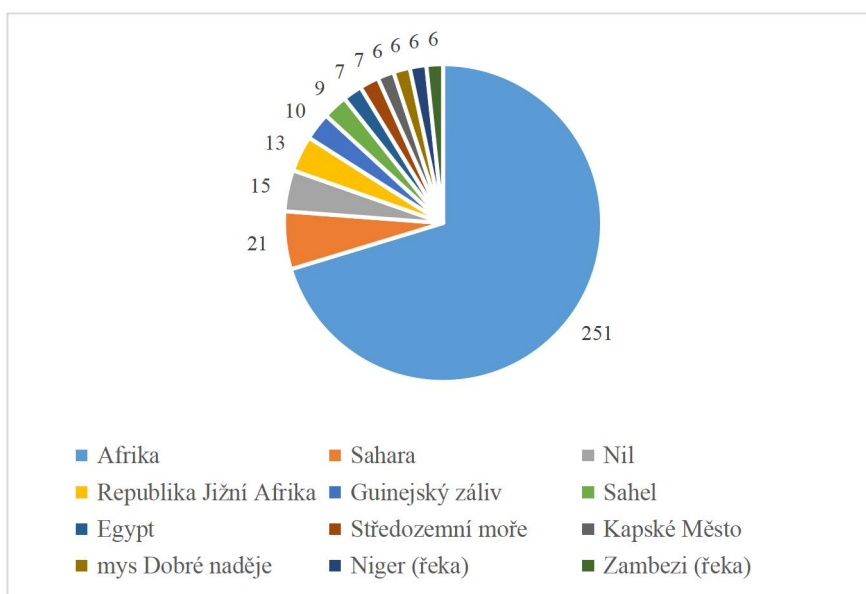
Mimo místopisný pojem „Afrika“ byly v učebnici nejčastěji zastoupeny místopisné pojmy spadající do kategorií: 67× řeky, průplavy, šíje (15,2 %), 61× státy, provincie, teritoria a oblasti (13,8 %), 42× oceány, moře, průlivy, zálivy (9,5 %), 30× města (6,8 %), 29× pouště, pánve, plošiny (6,6 %) a další.

Obr. 15: Zastoupení jednotlivých kategorií toponym ve čtvrté učebnici (1979) – graf
Zdroj: vlastní šetření

7.2.5. Výsledky u učebnice z roku 2005

Pátá analyzovaná učebnice z roku 2005 obsahuje celkem 83 různých místopisných pojmů s celkovými 496 četnostmi výskytu. Obsahuje všechny kategorie dle členění pojmů v záhlaví Tabulky 2.

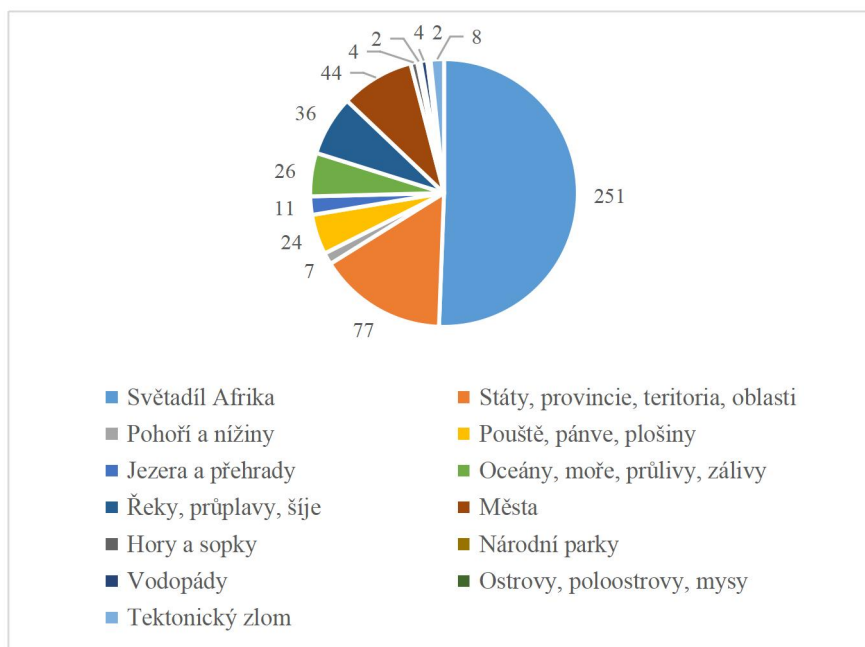

Obr. 16: 10 nejčastějších toponym v učebnici z r. 2005 (graf); Zdroj: vlastní šetření

Z místopisných pojmů dominuje Afrika (zmíněna 251×, tj. 50,6 % – nejvíce ze všech učebnic), za ní Sahara (21×), Nil (15×), Republika Jižní Afrika (13×), Guinejský záliv (10×) a další. Celkové četnosti pojmů v jednotlivých kategoriích shrnuje tabulka v Příloze 9. Celkové statistické hodnoty byly vyčísleny na hodnotu 1759 (shrnuje je tabulka v Příloze 10). Tato učebnice je ze všech zkoumaných vzorků na druhém místě dle součtu zmíněných místopisných pojmů.

Ve srovnání s předchozí učebnicí lze pozorovat mírný nárůst vypočítaných indexů oproti předchozí publikaci (viz Tab. 8). Lze ale také vyčíst, že některých místopisných pojmů naopak ubylo. Napříč všemi učebnicemi je zde nejvíce toponym v kategorii „vodopády“ (4×), „národní parky“ (2×) či „tektonický zlom“ (8×; viz Tab. 4).

V učebnici byly mimo pojem Afrika zmíněny jednotlivé kategorie místopisných pojmů v tomto pořadí: 77× státy, provincie, teritoria, oblasti (15,5 %), 44× města (8,9 %), 36× řeky, průplavy, šije (7,3 %), 26× oceány, moře, průlivy, zálivy (5,2 %), 24× pouště, pánve, plošiny (4,8 %), 11× jezera a přehrady (2,2 %) a další.

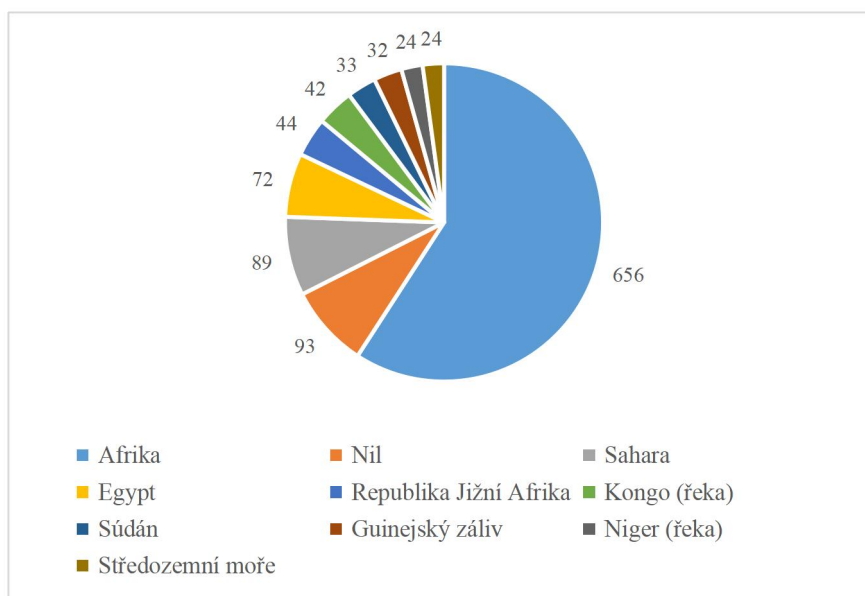

Obr. 17: Zastoupení jednotlivých kategorií toponym v páté učebnici (2005) – graf

Zdroj: vlastní šetření

7.2.6. Celkové výsledky u všech učebnic

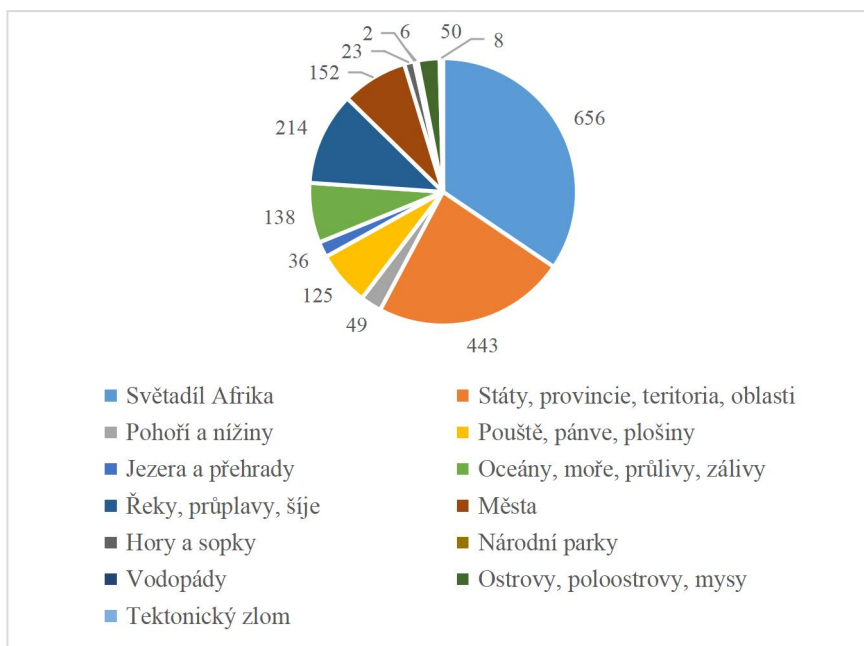
Mezi deset pojmů, které se ve všech učebnicích v celkovém součtu objevovaly nejčastěji patří: Afrika (656×), Nil (93×), Sahara (89×), Egypt (72×), Republika Jižní Afrika (44×), řeka Kongo (42×), Súdán (33×), Guinejský záliv (32×), řeka Niger (24×) a Středozemní moře (24×).

Obr. 18: 10 nejčastějších toponym napříč všemi učebnicemi (graf)

Zdroj: vlastní šetření

Z celkem 1902 zmíněných místopisných pojmů se jednalo 656× o Afriku (34,49 %), 443× o názvy států, teritorií, provincií a oblastí (23,29 %), 214× o řeky, průplavy či šíje (11,25 %), 152× o města (7,99 %), 138× o oceány, moře, průlivy, zálivy (7,26 %), 125× o pouště, pánve a plošiny (6,57 %), 50× o ostrovy, poloostrovy a mysy (2,63 %), 49× o pohoří či nížiny (2,58 %), 36× o jezera a přehrady (1,89 %), 23× o hory a sopky (1,21 %) a další.

Obr. 19: Zastoupení jednotlivých kategorií toponym u všech pěti učebnic (graf)

Zdroj: vlastní šetření

7.3. Výsledné hodnoty zvolených statistických proměnných

V rámci statistické analýzy byly stanoveny a vypočítány hodnoty bazických a řetězových indexů, a ukazatele demonstrující trend růstu.

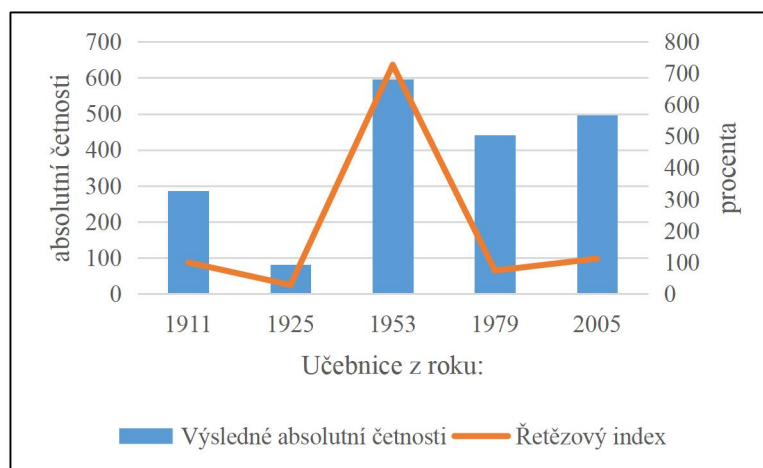
Tab. 8: Vybrané statistické charakteristiky a průměrné tempo růstu (u absolutních četností)

Učebnice z let:					
Hodnoty pro absolutní četnosti:	1911	1925	1953	1979	2005
Bazický index	100	28,67	208,39	154,55	173,43
Řetězový index	100	28,67	726,83	74,16	112,22
Koeficient růstu	–	0,29	7,27	0,74	1,12
Průměrné tempo růstu					14,76

Pozn. Vypočítáno pro zjištění, zda roste celkový počet pojmů v učebnicích v letech.

Zdroj: vlastní šetření

Následující graf (Obr. 20) zobrazuje průběh řetězového indexu (společně s hodnotami výsledných absolutních četností).

Obr. 20: Řetězový index absolutních četností místopisných pojmů (graf)

Zdroj: vlastní šetření

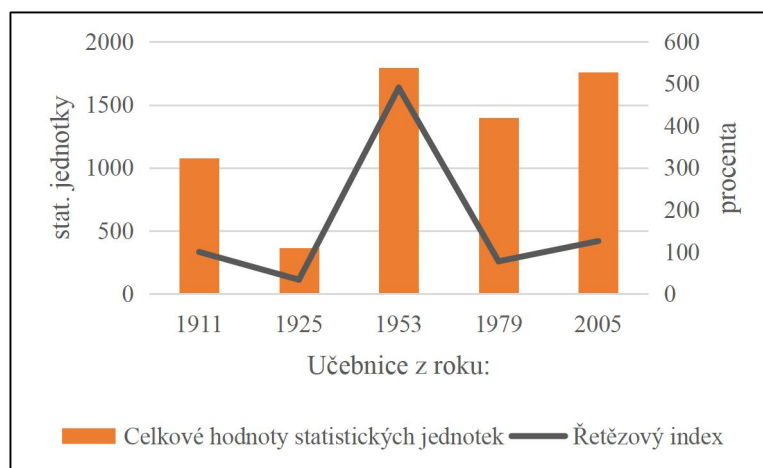
Výkyvy řetězového indexu (u absolutních četností) v čase představovaly změny i o několik set procent (nárůst mezi lety 1925 a 1953 a pokles mezi lety 1953 a 1979).

Tab. 9: Vybrané statistické charakteristiky a průměrné tempo růstu (u statistických jednotek)

Učebnice z let:					
Hodnoty pro statistické jednotky:	1911	1925	1953	1979	2005
Bazický index	100	33,92	166,54	129,47	163,02
Řetězový index	100	33,92	490,98	77,74	125,91
Koeficient růstu	–	0,34	4,91	0,78	1,26
Průměrné tempo růstu	13,00				

Zdroj: vlastní šetření

Graf řetězového indexu u celkových statistických jednotek (Obr. 21) vyobrazuje vývoj řetězového indexu u přepočtených statistických hodnot toponym v čase. Opět lze sledovat významné amplitudy u křivky řetězového indexu (mezi 2., 3. a 4. obdobím) – ovšem ne tak vysoké jako v předchozím grafu (viz Obr. 20).

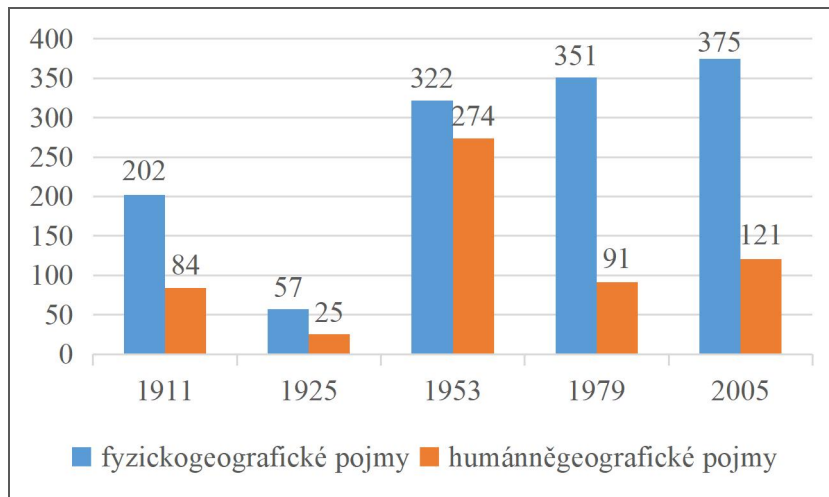
Obr. 21: Řetězový index vážených hodnot výskytu místopisných pojmů (graf)

Zdroj: vlastní šetření

Největší propad v počtu místopisných pojmů byl mezi první a druhou zkoumanou učebnicí. Učebnice z roku 1911 tedy obsahuje podstatně více afrických místopisných pojmů než prvorepubliková učebnice z roku 1925, navzdory vnímání zeměpisu jako podřadného předmětu (za doby Rakousko-Uherska). Nejvýraznější růst lze pozorovat mezi obdobími okolo roku 1930 a 1950, kdy několikrát stoupla absolutní hodnota výskytu místopisných pojmů (jak to vystihuje i hodnota řetězového indexu). Nejvíce místopisných pojmů (596) obsahovala učebnice z roku 1953 (dáno výrazně vyšším podílem pojmů označující státy a regiony, což bylo pravděpodobně způsobeno i ideologicky podmíněným zájmem o proces dekolonizace). Vzhledem k tomu, že jde o překlad z ruštiny, je ovšem také možné, že odlišný počet i struktura pojmů je ovlivněn odlišným pojetím vyučování tématu v české a tehdejší sovětské geografii. Za poslední tři zkoumaná období byly počty místopisných pojmů vyrovnanější. Celkové pořadí učebnic dle nejvyšších absolutních četností toponym bylo stejné jako pořadí dle statisticky přepočtených vah. Celkově bylo vypočítáno, že průměrné tempo růstu je kladné (tj. že za celé zkoumané období v průměru rostl výskyt místopisných pojmů o Africe o cca 15 %). Hodnoty průměrného tempa růstu byly u absolutních četností vyčísleny na hodnotu 14,757 a u statistických jednotek na 12,995. Z toho vyplývá, že v učebnicích v průběhu let přibývalo místopisných pojmů o Africe.

7.4. Klasifikace místopisných pojmů na fyzickogeografické a humánněgeografické

Tento graf znázorňuje trend ve změně rozložení poměru počtu místopisných pojmů fyzickogeografických ku pojmům humánněgeografickým za celé sledované období.

Obr. 22: Vývoj rozložení místopisných pojmů dle dílčích disciplín (graf)

Pozn. Mezi humánněgeografické pojmy jsou zahrnuty názvy států, administrativních jednotek a sídel. Zbývající místopisné pojmy náleží k fyzickogeografickým pojmům.

Zdroj: vlastní šetření

Jednoznačně ve všech zkoumaných učebnicích převažují pojmy fyzickogeografické nad humánněgeografickými pojmy. U čtyř učebnic je poměr fyzickogeografických pojmů a pojmů z humánní geografie vyšší než 2:1. Poměry druhů místopisných pojmů v prvních dvou učebnicích byly srovnatelné. V učebnicích z roku 1911 a 1925 je velmi malý podíl humánněgeografických pojmů, protože v té době geografové nepřikládali patřičnou podstatnost pojmům z humánní geografie (konkrétní podíl fyzickogeografických pojmů ku humánněgeografickým u učebnice z roku 1911 činí 70,63:29,37; u učebnice z roku 1925 pak 69,51:30,49). U učebnice z roku 1953 je nejmenší rozdíl v počtu fyzickogeografických místopisných pojmů a humánněgeografických místopisných pojmů (jejich rozložení je u obou učebnic procentuálně nejsrovnatelnější: 54,03:45,97). Tato učebnice byla nejvyváženější v poměru fyzickogeografických a humánněgeografických místopisných pojmů, avšak některé byly repetitivně zmiňovány z ideologických důvodů (nadbytečné opakování

místopisného pojmu jako podmětu v několika následujících větách). Největší nepoměr v zastoupení pojmů z fyzické vs. humánní geografie byl u čtvrté učebnice. Největší pozornost byla věnována pojmům fyzickogeografickým (79,41 %) na úkor pojmů humánněgeografických (20,59 %) právě v učebnici z roku 1979. Učebnice z roku 2005 vykazuje rovněž podobnou (mírnější) nevyrovnanost (75,6:24,4).

Také celkový počet 1307 fyzickogeografických a 595 humánněgeografických pojmů o Africe (poměr cca 2:1) ve všech pěti učebnicích dohromady *vypovídá o jednoznačné dominanci pojmů z fyzické geografie*.

Oproti roku 1911 došlo v roce 1925 k velkému poklesu, ale od roku 1925 místopisných pojmů přibývalo – nejprve razantním tempem, později pozvolna. U místopisných pojmů docházelo k velkým oscilacím (viz velké amplitudy v grafu Obr. 22) – tj. ke střídajícím se poklesům a zvyšování obsahu místopisných pojmů z fyzické i humánní geografie v kapitolách o Africe.

8. Závěr

Během výzkumu byla analyzována četnost a struktura místopisných pojmů v pěti vybraných učebnicích. Získaná data a výsledky analýzy umožňují potvrdit (příp. vyvrátit) všechny pracovní hypotézy:

První hypotéza byla výzkumem potvrzena, je pravdou, že se autoři ve výběru místopisných pojmů (kromě Afriky, Nilu, Sahary a dalších častých pojmů) téměř neshodují. Někteří volí základní pojmy a je jich méně, ostatní autoři přehlcují žáky velkým množstvím místopisných pojmů (např. afrických měst). Byl zaznamenán nízký počet místopisných pojmů, které byly v dané učebnici velmi frekventované, většinou se vyskytovaly jen nahodile (pouze jedna či dvě osamocené zmínky).

Hypotéza č. 2 byla potvrzena interpretací v diskusi výsledků. Jednotlivé učebnice se skutečně lišily v počtu místopisných pojmů.

Dle hodnot průměrného tempa růstu vyplývá, že u hodnot absolutních četností i přepočtených statistických hodnot bylo průměrné tempo růstu kladné, a proto rostl v tomto souboru počet zmiňovaných místopisných pojmů. S časem tedy přibýlo místopisných pojmů Afriky v učebnicích zeměpisu pro základní stupeň vzdělávání. Tento výzkum také zjistil, že ve vybraných učebnicích nebylo nejvíce zmíněných

místopisných pojmů v období první republiky. Nebylo potvrzeno, že trend v počtu místopisných pojmů od minulosti do současnosti byl klesající, ale naopak stoupal. Nejvíce pojmů bylo až okolo 50. let 20. století a postupně se jejich počet ustaloval a setrval na podobných hodnotách. Tím byla vyvrácena hypotéza č. 3.

Hypotézu č. 4 potvrzují zjištěné výsledky jen částečně. Z analýzy vyplývá, že je pravda, že byl dříve kladen větší důraz na pojmy fyzickogeografické než na pojmy humánněgeografické. Ovšem také v průběhu času došlo k dalšímu nárůstu důrazu na fyzickogeografické pojmy ve srovnání s humánněgeografickými pojmy u jednotlivých učebnic. Nepotvrdilo se, že by došlo k zásadním změnám v poměru. Podíl fyzickogeografických pojmů klesal až do roku 1953, ale poté narostl více, než byly předchozí hodnoty z let 1911 a 1925.

Hypotézu č. 5 potvrzuje Tabulka 7. Místopisných pojmů, které tvoří jádro je dohromady 23 (tj. místopisné pojmy, které jsou obsaženy ve všech pěti analyzovaných učebnicích). Jde o pojmy: Afrika, Nil, Sahara, Egypt, řeka Kongo, Súdán, Guinejský záliv, Středozemní moře, řeka Niger, Indický oceán, Maroko, Atlantický oceán, Atlas, Alžírsko, Káhira, Etiopie, Kapské Město, Madagaskar, Zambezi, Tunisko, Kilimandžáro, Suezský průplav a Johannesburg (seřazeno od nejvyšší četnosti výskytu k nejnižší).

Snaha této práce byla sumarizovat místopisné pojmy v učebnicích pro základní školy. Navázat by bylo možno např. zpracováním obdobného tématu, avšak pro jiný (střední) stupeň vzdělávání, či pokračovat výběrem jiného světadílu. Zároveň by tento výzkum mohl být obohacen, kdyby bylo větší množství učebnic pro analýzu (výsledky by byly objektivnější). Zjištěné výsledky také do jisté míry limituje publikace z 50. let 20. století, kdy se jednalo o překlad z ruštiny (můžeme předpokládat odlišné místní předpisy, zvyklosti a styl psaní učebnic). Nutno uznat, že tento výběr učebnic byl subjektivní a náhodný (ve smyslu výběru konkrétní učebnice z daného období). Na druhou stranu, zejména v období 1948–1990 pravděpodobně existovala vždy jen jedna učebnice (s oddílem Afrika) pro tento stupeň vzdělávání.

Z poznatků získaných během práce vyplývá, že cílem pedagogů a odborníků z řad odborné veřejnosti by měl být apel na expertní skupiny, které zpracovávají a vydávají RVP, aby došlo k ujasnění potřeby (příp. nepotřeby) seznamovat žáky s určitými konkrétními místopisnými pojmy, a v případě, že ano, pak také k ujasnění

rozsahu, příp. k definování seznamu doporučených pojmů. Proti tomuto však stojí skutečnost, že kvůli současné neexistenci objektivního klíče pro výběr místopisných pojmů (toponym, která by měla každá učebnice zahrnovat) se není odborná veřejnost schopna shodnout.

Přestože jsou autoři učebnic značně nejednotní ve výběru místopisných pojmů o Africe, a spoléhají se na svou intuici při výběru těchto pojmů, může tento výběr posloužit jako relativně dobré vodítko pro studenty připravující se na přijímací testy nebo podobné zkoušky (tvůrci úloh do oborového testu z geografie pro přijímací zkoušky na vysoké školy mohou být ovlivněni již zvoleným výběrem toponym autorů učebnic).

9. Summary

During the research, the frequency and structure of place names in five selected textbooks were analysed. The data obtained and the results of the analysis allow to confirm (or refute) all working hypotheses:

The first hypothesis was confirmed by the research; it is true that the authors hardly agree in their choice of place names (except for Africa, Nile, Sahara and other common place names). Some choose basic place names and there are fewer of them, while other authors overwhelm students with a large number place names (e.g. African cities). There were a low number of place names that were very frequent in a given textbook, mostly occurring only randomly (only one or two isolated mentions).

Hypothesis 2 was confirmed by interpretation in the discussion of the results. Indeed, the different textbooks differed in the number of place names.

According to the values of the average growth rate, it can be seen that for the values of the absolute frequencies and the recalculated statistical values, the average growth rate was positive, and therefore the number of the mentioned place names in this set was growing. Thus, with time, the number of place names of Africa in geography textbooks for primary level education increased. This research also found that the selected textbooks did not have the highest number of place names mentioned during the First Republic period. It was confirmed that the trend in the number of place names from the past to the present was not decreasing but rather increasing. The

highest number of place names was only around the 1950s and gradually the number of them stabilized and remained at similar values. This disproved hypothesis 3.

Hypothesis 4 was only partially confirmed by the results. The analysis shows that it is true that more emphasis was previously placed on physical geographic place names than on human geographic place names. However, also over time there has been a further increase in the emphasis on physical geographic place names compared to human geographic place names in individual textbooks. There has not been a substantial change in the ratio. The proportion of physical geographic place names declined until 1953, but then increased more than the previous values of 1911 and 1925.

Hypothesis 5 is confirmed by Table 7. The place names that form the core are 23 in total (i.e., place names that are included in all five textbooks analysed). These place names are: Africa, Nile, Sahara, Egypt, Congo River, Sudan, Gulf of Guinea, Mediterranean Sea, Niger River, Indian Ocean, Morocco, Atlantic Ocean, Atlas, Algeria, Cairo, Ethiopia, Cape Town, Madagascar, Zambezi, Tunisia, Kilimanjaro, Suez Canal and Johannesburg (ranked from the highest frequency of occurrence to the lowest).

The aim of this thesis was to summarize place names in textbooks for primary schools. It could be followed up, for example, by working on a similar topic, but for a different (secondary) level of education, or continuing by choosing a different continent. At the same time, this research could be enriched if there were more textbooks to analyse (the results would be more objective). The results found are also somewhat limited by the 1950s publication, when it was a translation from Russian (we can assume different local regulations, customs and style of textbook writing). Admittedly, this choice of textbooks was subjective and random (in the sense of selecting a particular textbook from a given period). On the other hand, especially in the period 1948—1990, there was probably only ever one textbook (with an Africa section) for this level of education.

The findings of this thesis suggest that the aim of educators and experts from the professional community should be to appeal to the expert groups that prepare and publish the FEP to clarify the need (or lack of need) to introduce pupils to certain specific place names and, if so, to clarify the scope or define a list of recommended

place names. However, the fact that, due to the current lack of an objective key for the selection of place names (toponyms, which every textbook should include), the expert community is unable to reach a consensus.

Although the authors of the textbooks are highly inconsistent in their choice of place names about Africa, and rely on their intuition in selecting these place names, this selection can serve as a relatively good guide for students preparing for entrance tests or similar examinations (the authors of tasks for the geography subject test for university entrance exams may be influenced by the already chosen selection of toponyms of textbook authors).

10. Seznam použité literatury a elektronických zdrojů

1. CLOKE, P. J., 2004. Practising human geography. Thousand Oaks, Calif.: SAGE, 416 s. ISBN 0761973257, 0761973001.
2. Česká školní inspekce, 2017. Učební plán pro 2. stupeň. [online]. Praha: Česká školní inspekce. [cit. 2023-11-29]. Dostupné z: <https://www.webskoly.cz/userdata/ucebni%20plan%202.%20stupeň%20RVP%20ZV%20od%201.9.2017.pdf>
3. DOSTÁL, P. a M. HAMPL, 1995. Geographical organization and societal development: searching for an integral approach. Faculty of Social and Behavioural Sciences (FMG): Acta Universitatis Carolinae. Geographica, 30: 21–42. ISSN 0300-5402.
4. HAPLOVÁ, K., 2022. Co je geografie? Sebe prezentace českých geografických institucí. [Bakalářská práce]. Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci.
5. HEŘMANOVÁ, E., 2017. Projekt evropské kulturní trasy a jeho využití pro vzdělávání. Geografické rozhledy. 26 (4): 14–15. ISSN 1210-3004.
6. HOLUB, Z., 2018. Onomastika: Distanční studijní text. Opava: Slezská univerzita v Opavě, 138 s.
7. HUDEČEK, T., 2004. Kartografické hodnocení obsahu regionálního učiva učebnic zeměpisu. Geografie, 109 (1): 53–64. ISSN 1212-0014.
8. KOULOVÁ, R., 2016. Vývoj místních a pomístních názvů v Rokycanech. [Bakalářská práce]. Plzeň: Západočeská univerzita v Plzni.
9. MAŇÁK, J. a D. KLAPKO, 2006. Učebnice pod lupou. Brno: Paido. ISBN 80-7315-124-3.
10. MATÚŠOVÁ, J. a I. ŠVEHLOVÁ, 2018. Historie názvoslovných komisí: 100 let zpracování geografických jmen na území dnešní České republiky. Praha: Český úřad zeměměřičský a katastrální, 73 s. ISBN 978-80-88197-08-9.
11. Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy České republiky, 2007. Sdělení MŠMT k zařazování učebnic a učebních textů do seznamu učebnic. [online]. Praha: Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy České republiky. [cit. 2023-11-29]. Dostupné z: www.atre.cz/zakony/page0179.htm

12. Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy České republiky, 2017. Rámcový vzdělávací program pro základní vzdělávání. [online]. Praha: Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy České republiky. [cit. 2023-11-29]. Dostupné z: <https://www.edu.cz/rvp-ramcove-vzdelavaci-programy/ramcovy-vzdelavacii-program-pro-zakladni-vzdelavani-rvp-zv/>
13. Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy České republiky, 2021. Rámcový vzdělávací program pro základní vzdělávání. [online]. Praha: Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy České republiky. [cit. 2023-11-29]. Dostupné z: <https://revize.edu.cz/files/rvp-zv-2021-s-vyznacenyymi-zmenami.pdf>
14. Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy České republiky, 2023. Schvalovací doložky učebnic. [online]. Praha: Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy České republiky, 2013-09-30 [cit. 2023-05-08]. Dostupné z: <https://www.msmt.cz/vzdelavani/skolstvi-v-cr/schvalovaci-dolozky-ucebnic>
15. Národní pedagogický institut, 2023. Práce na přeměně rámcových vzdělávacích programů se dostaly do další fáze. [online]. Praha: Národní pedagogický institut. [cit. 2023-11-29]. Dostupné z: <https://velke-revize-zv.rvp.cz/harmonogram>
16. NĚMCOVÁ, K., 2019. Místopisné pojmy regionální geografie Ameriky v učebnicích pro ZŠ. [Diplomová práce]. Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci.
17. NOVOTNÁ, M., 2014. Teoretická geografie. Plzeň: Západočeská univerzita v Plzni, 40 s. ISBN 978-80-261-0467-4.
18. ONDERKOVÁ, B., 2018. Kurikulární politika. [online]. Brno: Masarykova univerzita. [cit. 2023-11-29]. Dostupné z: https://is.muni.cz/el/ped/jaro2018/UPVK_0052/um/kurikularni_politika.pdf
19. PAVELKOVÁ, J., 2016. Toponyma na katastru obce Poštorná (Břeclav). [Diplomová práce]. Brno: Masarykova univerzita.
20. PLESKALOVÁ, J., 2017. Pomístní jméno. In: KARLÍK, P., M. NEKULA a J. PLESKALOVÁ (eds.). CzechEncy - Nový encyklopedický slovník češtiny. [online]. Brno: Masarykova univerzita, 2017 [cit. 2023-05-08]. Dostupné z: <https://www.czechency.org/slovník/POM%C3%8DSTN%C3%8D%20JM%C3%89NO>

21. PRŮCHA, J., 1998. Učebnice: teorie a analýzy edukačního média: příručka pro studenty, učitele, autory učebnic a výzkumné pracovníky. Brno: Paido, 148 s. ISBN 80-85931-49-4.
22. SCHEJBAL, C., 2017. Geografie geovědního a montánního průmyslu. [online]. Ostrava: Vysoká škola báňská - Technická univerzita Ostrava. [cit. 2023-05-08]. 229 s. ISBN 978-80-248-4137-3. Dostupné z: geologie.vsb.cz/Schejbal/GEOGRGMT.PDF
23. SIWEK, T., 2010. Současná geografie očima českých geografů. Geografie. 115 (4): 361–376. ISSN 1212-0014.
24. ŠMILAUER, V., 1966. Úvod do toponomastiky. 2. vydání. Praha: Státní pedagogické nakladatelství.

11. Seznam analyzovaných učebnic

1. DEJMEK, P., 1925. Vlast a svět: zeměpis pro 6.–8. školní rok obecných škol. Praha: Státní nakladatelství, 175 s.
2. DVOŘÁK, J., KOHOUTOVÁ, A. a P. TAIBR, 2005. Zeměpis 7: učebnice pro základní školy a víceletá gymnázia. 1. vydání. Plzeň: Fraus, 128 s., ISBN 80-7238-304-3.
3. HÖTZL, J., 1911. Zeměpis pro školy měšťanské. Díl III. Praha: Komenium, 105 s.
4. JANEGA, P. a J. FABIÁN, 1979. Zeměpis pro 6. ročník základní devítileté školy. Praha: Státní pedagogické nakladatelství, 231 s.
5. VITVER, I. A., 1953. Hospodářský zeměpis světa. Praha: Orbis, 428 s.

Přílohy

Seznam příloh

Tabulky zaznamenaných četností výskytu jednotlivých místopisných pojmů Afriky

Příloha 1: Absolutní četnosti výskytu jednotlivých místopisných pojmů týkajících se Afriky u zkoumané učebnice z roku 1911

Příloha 2: Vážené hodnoty výskytu jednotlivých místopisných pojmů týkajících se Afriky u zkoumané učebnice z roku 1911

Příloha 3: Absolutní četnosti výskytu jednotlivých místopisných pojmů týkajících se Afriky u zkoumané učebnice z roku 1925

Příloha 4: Vážené hodnoty výskytu jednotlivých místopisných pojmů týkajících se Afriky u zkoumané učebnice z roku 1925

Příloha 5: Absolutní četnosti výskytu jednotlivých místopisných pojmů týkajících se Afriky u zkoumané učebnice z roku 1953

Příloha 6: Vážené hodnoty výskytu jednotlivých místopisných pojmů týkajících se Afriky u zkoumané učebnice z roku 1953

Příloha 7: Absolutní četnosti výskytu jednotlivých místopisných pojmů týkajících se Afriky u zkoumané učebnice z roku 1979

Příloha 8: Vážené hodnoty výskytu jednotlivých místopisných pojmů týkajících se Afriky u zkoumané učebnice z roku 1979

Příloha 9: Absolutní četnosti výskytu jednotlivých místopisných pojmů týkajících se Afriky u zkoumané učebnice z roku 2005

Příloha 10: Vážené hodnoty výskytu jednotlivých místopisných pojmů týkajících se Afriky u zkoumané učebnice z roku 2005

Příloha 1: Absolutní četnosti výskytu jednotlivých místopisných pojmů týkajících se Afriky u zkoumané učebnice z roku 1911

Zeměpis pro školy měšťanské (díl III.): HÖTZL, Jakub, 1911								
Místopisné pojmy	hlavní pojmy		vedlejší pojmy		grafické prvky			celkové četnosti
	nadpis	zvýrazněný text	základní text	cvičení a úkoly	popis obrázku	v mapě	v tabulce	
<i>Afrika</i>	4	0	40	0	1	0	6	51
Alexandrie	0	1	2	0	0	0	0	3
Alžír (hlavní město)	0	1	1	0	0	0	0	2
Alžírsko/Alžír (stát)	0	2	0	0	0	0	0	2
Egyptský Sudan	0	1	1	0	0	0	0	2
Arabská poušť	0	1	0	0	0	0	0	1
Assuan (Asuán)	0	3	0	0	0	0	0	3
Atlantský oceán	0	1	0	0	0	0	0	1
Atlas	1	2	6	0	0	0	0	9
Bab el Mandeb (Bab al-Mandab)	0	1	0	0	0	0	0	1
Barka (plošina)	0	1	0	0	0	0	0	1
Bílý Nil	0	1	1	0	0	0	0	2
Britská jižní Afrika (dnešní Jihoafrická republika)	0	1	1	0	0	0	0	2
Britská střední Afrika (dnešní Malawi)	0	1	0	0	0	0	0	1
Ceuta	0	1	0	0	0	0	0	1
Cadské jezero/Cadské pleso (Čadské jezero)	0	4	1	0	1	0	0	6
Dolní Guinea (východní pobřeží Guinejského zálivu)	0	1	0	0	0	0	0	1
Egypt	0	1	5	0	0	0	1	7
Egyptská nížina (údolí Nilu)	0	1	0	0	0	0	0	1
Habeš (Etiopie)	0	2	1	0	0	0	0	3
Habešská vysočina (Etiopská vysočina)	0	2	2	0	0	0	0	4
Fez (Fes; město; Maroko)	0	1	0	0	0	0	0	1
Gambia (Gambie; řeka)	0	1	0	0	0	0	0	1
Guinejský záliv	0	1	2	0	0	0	0	3
Horní Guinea (severní pobřeží Guinejského zálivu)	0	1	0	0	0	0	0	1
Indický oceán	0	1	2	0	0	0	0	3
Jihoafrická unie (Jihoafrická republika)	0	1	0	0	0	0	0	1
Johannesburg	0	1	0	0	0	0	0	1
Káhira (Káhira)	0	1	0	0	1	0	0	2
Kalahari	0	1	2	0	0	0	0	3
Kanárské ostrovy	0	1	0	0	0	0	0	1
Kapsko	0	1	2	0	0	0	0	3
Kapské město	0	1	2	0	0	0	0	3
Kapverdské ostrovy	0	1	0	0	0	0	0	1

Kartago	0	1	0	0	0	0	0	1
Kenia (Mount Kenya; hora)	0	1	1	0	0	0	0	2
Kilima Ndžaro/Kilimandžaro (Kilimandžáro)	0	1	1	0	0	1	0	3
Kongo	0	0	1	0	0	0	0	1
Kongo (řeka)	0	4	2	0	0	2	0	8
Konžská pánev	0	0	2	0	0	1	0	3
Konžský stát	0	1	0	0	0	0	0	1
Liberia (Libérie)	0	1	0	0	0	0	0	1
Lybická poušť (Libyjská poušť)	0	1	3	0	1	0	0	5
Madagaskar	0	2	3	0	1	0	0	6
Marokko (Maroko)	0	2	2	0	0	0	0	4
Modrý Nil	0	1	1	0	0	0	0	2
Mozambický záliv	0	1	0	0	0	0	0	1
Natal (provincie)	0	1	2	0	0	0	0	3
Německá jihozápadní Afrika (Namibie)	0	1	0	0	0	0	0	1
Niger (řeka)	0	2	0	0	0	0	0	2
Nil	1	4	12	0	1	0	0	18
Njasa (Malawi; jezero)	0	1	0	0	0	0	0	1
Nubie (Nubia; oblast)	0	1	0	0	0	0	0	1
Nubická poušť (Nubijská poušť)	0	1	0	0	0	0	0	1
Oranje (Orange; řeka)	0	1	3	0	0	0	0	4
Oranžská republika/Oranžsko	0	1	1	0	0	0	0	2
Rudé moře	0	2	3	0	0	0	0	5
Sahara	0	3	18	0	1	0	0	22
Senegal (řeka)	0	1	0	0	0	0	0	1
Senegambijská nížina	0	1	0	0	0	0	0	1
Somálská step (= Somálská nížina)	0	1	0	0	0	0	0	1
Somalsko (Somálsko)	0	0	1	0	0	0	0	1
Somalský poloostrov (Somálský poloostrov)	0	1	0	0	0	0	0	1
Střední Niger	0	1	0	0	0	0	0	1
Středozevní moře	0	1	1	0	0	0	0	2
Střelkový mys	0	1	0	0	0	0	0	1
Sudan (Súdán)	0	3	10	0	1	0	1	15
Suezský průplav	0	2	1	0	0	0	0	3
Svatá Helena	0	1	0	0	0	0	0	1
Tanganjika/Tanganika (jezero)	0	1	1	0	0	1		3
Tanger (město)	0	1	0	0	0	0	0	1
Timbuktu (město)	0	2	0	0	0	0	0	2
Transvaal (republika; část Jihoafrické republiky)	0	1	1	0	0	0	0	2
Tripolis	0	1	0	0	0	0	0	1
Tripolská plošina	0	1	0	0	0	0	0	1
Tripolsko	0	2	0	0	0	0	0	2
Tunis (hlavní město)	0	1	0	0	0	0	0	1
Tunis (Tunisko; stát)	0	2	0	0	0	0	0	2
Vaal (řeka)	0	1	2	0	0	0	0	3
Velká Syrta	0	1	0	0	0	0	0	1
Viktoria (Viktoriino jezero)	0	2	0	0	0	0	0	2
Viktořiny vodopády (Viktoriiny vodopády)	0	1	0	0	0	0	0	1
Východoafrická vysočina	0	0	0	0	0	1	0	1

Zambezi	0	3	1	0	0	0	0	4
Zanzibar (město)	0	1	0	0	0	0	0	1
Zanzibar (stát)	0	1	0	0	0	0	0	1
Zelený mys/Kap Verde	0	3	0	0	0	0	0	3
Celkové četnosti	6	114	144	0	8	6	8	286

Příloha 2: Vážené hodnoty výskytu jednotlivých místopisných pojmů týkajících se Afriky u zkoumané učebnice z roku 1911

Zeměpis pro školy měšťanské (díl III.): HÖTZL, Jakub, 1911								
Místopisné pojmy	hlavní pojmy		vedlejší pojmy		grafické prvky			statistická hodnota
	nadpis (15 b.)	zvyrazněný text (5 b.)	základní text (2,5 b.)	cvičení a úkoly (2,5 b.)	popis obrázku (3 b.)	v mapě (2,5 b.)	v tabulce (2,5 b.)	
<i>Afrika</i>	60	0	100	0	3	0	15	178
Alexandrie	0	5	5	0	0	0	0	10
Alžír (hlavní město)	0	5	3	0	0	0	0	8
Alžírsko/Alžír (stát)	0	10	0	0	0	0	0	10
Egyptský Sudan	0	5	3	0	0	0	0	8
Arabská poušť	0	5	0	0	0	0	0	5
Assuan (Asuán)	0	15	0	0	0	0	0	15
Atlantský oceán	0	5	0	0	0	0	0	5
Atlas	15	10	15	0	0	0	0	40
Bab el Mandeb (Bab al-Mandab)	0	5	0	0	0	0	0	5
Barka (plošina)	0	5	0	0	0	0	0	5
Bílý Nil	0	5	3	0	0	0	0	8
Britská jižní Afrika (dnešní Jihoafrická republika)	0	5	3	0	0	0	0	8
Britská střední Afrika (dnešní Malawi)	0	5	0	0	0	0	0	5
Ceuta	0	5	0	0	0	0	0	5
Cadské jezero/Cadské pleso (Čadské jezero)	0	20	3	0	3	0	0	26
Dolní Guinea (východní pobřeží Guinejského zálivu)	0	5	0	0	0	0	0	5
Egypt	0	5	13	0	0	0	3	20
Egyptská nížina (údolí Nilu)	0	5	0	0	0	0	0	5
Habeš (Etiopie)	0	10	3	0	0	0	0	13
Habešská vysočina (Etiopská vysočina)	0	10	5	0	0	0	0	15
Fez (Fes; město; Maroko)	0	5	0	0	0	0	0	5
Gambia (Gambie; řeka)	0	5	0	0	0	0	0	5
Guinejský záliv	0	5	5	0	0	0	0	10
Horní Guinea (severní pobřeží Guinejského zálivu)	0	5	0	0	0	0	0	5
Indický oceán	0	5	5	0	0	0	0	10

Jihoafrická unie (Jihoafrická republika)	0	5	0	0	0	0	0	5
Johannesburg	0	5	0	0	0	0	0	5
Káhira (Káhira)	0	5	0	0	3	0	0	8
Kalahari	0	5	5	0	0	0	0	10
Kanárské ostrovy	0	5	0	0	0	0	0	5
Kapsko	0	5	5	0	0	0	0	10
Kapské město	0	5	5	0	0	0	0	10
Kapverdské ostrovy	0	5	0	0	0	0	0	5
Kartago	0	5	0	0	0	0	0	5
Kenia (Mount Kenya; hora)	0	5	3	0	0	0	0	8
Kilima Ndžaro/Kilimandžaro (Kilimandžáro)	0	5	3	0	0	3	0	10
Kongo	0	0	3	0	0	0	0	3
Kongo (řeka)	0	20	5	0	0	5	0	30
Konžská pánev	0	0	5	0	0	3	0	8
Konžský stát	0	5	0	0	0	0	0	5
Liberia (Libérie)	0	5	0	0	0	0	0	5
Lybická poušť (Libyjská poušť)	0	5	8	0	3	0	0	16
Madagaskar	0	10	8	0	3	0	0	21
Marokko (Maroko)	0	10	5	0	0	0	0	15
Modrý Nil	0	5	3	0	0	0	0	8
Mozambický záliv	0	5	0	0	0	0	0	5
Natal (provincie)	0	5	5	0	0	0	0	10
Německá jihozápadní Afrika (Namibie)	0	5	0	0	0	0	0	5
Niger (řeka)	0	10	0	0	0	0	0	10
Nil	15	20	30	0	3	0	0	68
Njasa (Malawi; jezero)	0	5	0	0	0	0	0	5
Nubie (Nubia; oblast)	0	5	0	0	0	0	0	5
Nubická poušť (Nubijská poušť)	0	5	0	0	0	0	0	5
Oranje (Orange; řeka)	0	5	8	0	0	0	0	13
Oranžská republika/Oranžsko	0	5	3	0	0	0	0	8
Rudé moře	0	10	8	0	0	0	0	18
Sahara	0	15	45	0	3	0	0	63
Senegal (řeka)	0	5	0	0	0	0	0	5
Senegambijská nížina	0	5	0	0	0	0	0	5
Somálská step (= Somálská nížina)	0	5	0	0	0	0	0	5
Somalsko (Somálsko)	0	0	3	0	0	0	0	3
Somalský poloostrov (Somálský poloostrov)	0	5	0	0	0	0	0	5
Střední Niger	0	5	0	0	0	0	0	5
Středozemní moře	0	5	3	0	0	0	0	8
Střelkový mys	0	5	0	0	0	0	0	5
Sudan (Súdán)	0	15	25	0	3	0	3	46
Suezský průplav	0	10	3	0	0	0	0	13
Svatá Helena	0	5	0	0	0	0	0	5
Tanganjika/Tanganika (jezero)	0	5	3	0	0	3	0	10
Tanger (město)	0	5	0	0	0	0	0	5
Timbaktu (město)	0	10	0	0	0	0	0	10
Transvaal (republika; část Jihoafrické republiky)	0	5	3	0	0	0	0	8
Tripolis	0	5	0	0	0	0	0	5
Tripolská plošina	0	5	0	0	0	0	0	5

Tripolsko	0	10	0	0	0	0	0	10
Tunis (hlavní město)	0	5	0	0	0	0	0	5
Tunis (Tunisko; stát)	0	10	0	0	0	0	0	10
Vaal (řeka)	0	5	5	0	0	0	0	10
Velká Syrta	0	5	0	0	0	0	0	5
Viktoria (Viktoriino jezero)	0	10	0	0	0	0	0	10
Viktořiny vodopády (Viktoriiny vodopády)	0	5	0	0	0	0	0	5
Východoafrická vysočina	0	0	0	0	0	3	0	3
Zambezi	0	15	3	0	0	0	0	18
Zanzibar (město)	0	5	0	0	0	0	0	5
Zanzibar (stát)	0	5	0	0	0	0	0	5
Zelený mys/Kap Verde	0	15	0	0	0	0	0	15
Statistická hodnota	90	570	360	0	24	15	20	1079

Příloha 3: Absolutní četnosti výskytu jednotlivých místopisných pojmů týkajících se Afriky u zkoumané učebnice z roku 1925

Vlast a svět: zeměpis pro 6.–8. školní rok obecných škol: DEJMEK, Petr, 1925								
Místopisné pojmy	hlavní pojmy		vedlejší pojmy		grafické prvky			celkové četnosti
	nadpis	zvýrazněný text	základní text	cvičení a úkoly	popis obrázku	v mapě	v tabulce	
<i>Afrika</i>	3	0	16	4	1	0	0	24
Alžírsko (stát)	0	1	0	0	0	0	0	1
Atlantský oceán	0	0	1	0	0	0	0	1
Atlas	1	1	0	0	0	0	0	2
Cadské jezero (Čadské jezero)	0	1	0	0	0	0	0	1
Egypt	1	1	4	0	0	0	0	6
Habeš (Etiopie)	1	1	1	0	0	0	0	3
Gibraltarský průliv	0	0	1	0	0	0	0	1
Guinejský záliv	0	0	2	0	0	0	0	2
Horní Guinea (severní pobřeží Guinejského zálivu)	0	0	1	0	0	0	0	1
Indický oceán	0	0	1	0	0	0	0	1
Johanesberg (Johannesburg)	0	1	0	0	0	0	0	1
Kahýra (Káhira)	0	1	0	0	0	0	0	1
Kalahari	0	1	0	0	0	0	0	1
Kapské Město	0	1	0	0	0	0	0	1
Kilima Ndžaro (Kilimandžáro)	0	1	0	0	0	0	0	1
Kongo (řeka)	0	1	1	0	0	0	0	2
Kongo (stát)	0	0	1	0	0	0	0	1
Konzská pánev	0	1	0	0	0	0	0	1
Madagaskar	0	1	0	0	0	0	0	1
Maroko	0	1	2	0	0	0	0	3
Mozambický průliv	0	1	0	0	0	0	0	1
Niger (řeka)	0	1	0	0	0	0	0	1

Nil	0	2	4	0	0	0	0	6
Pretoria	0	1	0	0	0	0	0	1
Sahara	1	1	6	0	0	0	0	8
Středozevní moře	0	0	1	0	0	0	0	1
Sudan (Súdán)	1	1	2	0	0	0	0	4
Suezský průplav	0	1	0	0	0	0	0	1
Tripolsko	0	0	1	0	0	0	0	1
Tunisko (stát)	0	1	0	0	0	0	0	1
Zambezi	0	1	0	0	0	0	0	1
Celkové četnosti	8	24	45	4	1	0	0	82

Příloha 4: Vážené hodnoty výskytu jednotlivých místopisných pojmů týkajících se Afriky u zkoumané učebnice z roku 1925

Vlast a svět: zeměpis pro 6.–8. školní rok obecných škol: DEJMEK, Petr, 1925								
Místopisné pojmy	hlavní pojmy		vedlejší pojmy		grafické prvky			statistická hodnota
	nadpis (15 b.)	zvýrazněný text (5 b.)	základní text (2,5 b.)	cvičení a úkoly (2,5 b.)	popis obrázku (3 b.)	v mapě (2,5 b.)	v tabulce (2,5 b.)	
<i>Afrika</i>	45	0	40	10	3	0	0	98
Alžírsko (stát)	0	5	0	0	0	0	0	5
Atlantský oceán	0	0	3	0	0	0	0	3
Atlas	15	5	0	0	0	0	0	20
Cadské jezero (Čadské jezero)	0	5	0	0	0	0	0	5
Egypt	15	5	10	0	0	0	0	30
Habeš (Etiopie)	15	5	3	0	0	0	0	23
Gibaltarský průliv	0	0	3	0	0	0	0	3
Guinejský záliv	0	0	5	0	0	0	0	5
Horní Guinea (severní pobřeží Guinejského zálivu)	0	0	3	0	0	0	0	3
Indický oceán	0	0	3	0	0	0	0	3
Johanesberg (Johannesburg)	0	5	0	0	0	0	0	5
Kahýra (Káhira)	0	5	0	0	0	0	0	5
Kalahari	0	5	0	0	0	0	0	5
Kapské Město	0	5	0	0	0	0	0	5
Kilima Ndžaro (Kilimandžáro)	0	5	0	0	0	0	0	5
Kongo (řeka)	0	5	3	0	0	0	0	8
Kongo (stát)	0	0	3	0	0	0	0	3
Konžská pánev	0	5	0	0	0	0	0	5
Madagaskar	0	5	0	0	0	0	0	5
Maroko	0	5	5	0	0	0	0	10
Mozambický průliv	0	5	0	0	0	0	0	5
Niger (řeka)	0	5	0	0	0	0	0	5
Nil	0	10	10	0	0	0	0	20
Pretoria	0	5	0	0	0	0	0	5
Sahara	15	5	15	0	0	0	0	35
Středozevní moře	0	0	3	0	0	0	0	3

Sudan (Súdán)	15	5	5	0	0	0	0	25
Suezský průplav	0	5	0	0	0	0	0	5
Tripolsko	0	0	3	0	0	0	0	3
Tunisko (stát)	0	5	0	0	0	0	0	5
Zambezi	0	5	0	0	0	0	0	5
Statistická hodnota	<i>120</i>	<i>120</i>	<i>113</i>	<i>10</i>	<i>3</i>	<i>0</i>	<i>0</i>	366

Příloha 5: Absolutní četnosti výskytu jednotlivých místopisných pojmů týkajících se Afriky u zkoumané učebnice z roku 1953

Hospodářský zeměpis světa (pro 9. ročník střední školy): VITVER, Ivan Aleksandrovič, 1953								
Místopisné pojmy	hlavní pojmy		vedlejší pojmy		grafické prvky			celkové četnosti
	nadpis	zvýrazněný text	základní text	cvičení a úkoly	popis obrázku	v mapě	v tabulce	
<i>Afrika</i>	2	5	129	0	4	0	0	<i>140</i>
Addis Abeba	0	1	0	0	0	1	0	2
Alexandrie/Alexandria	0	2	1	0	0	2	0	5
Alžír	0	1	3	0	0	1	0	5
Alžírsko	0	1	8	0	0	1	0	10
Anglo-egyptský Sudan (Súdán)	0	3	5	0	0	1	0	9
Angola	0	1	1	0	1	0	0	3
Arabská poušť	0	1	2	0	0	0	0	3
Ascension	0	1	1	0	0	0	0	2
Asuan (Asuán)	0	0	2	0	0	0	0	2
Atlantský oceán	0	0	7	0	0	0	0	7
Atlas	0	2	0	0	0	0	0	2
Bab el-Mandeb (Bab al-Mandab)	0	0	2	0	0	0	0	2
Bantustan (samosprávná území; Namibie a Jihoafrické republiky)	0	1	0	0	0	0	0	1
Basutsko	0	0	0	0	0	1	0	1
Bečuánsko (Botswana)	0	1	1	0	0	1	0	3
Belgické Kongo	0	1	7	0	1	0	0	9
Bílý Nil	0	0	1	0	0	0	0	1
Bizerta (město)	0	1	0	0	0	0	0	1
Britské Somálsko	0	0	0	0	0	1	0	1
Casablanca	0	1	0	0	0	1	0	2
Čadské jezero	0	0	1	0	0	1	0	2
Dahomey/Benin	0	1	1	0	0	0	0	2
Dakar	0	1	0	0	0	0	0	1
Dračí hory	0	1	0	0	0	1	0	2
Durban	0	1	0	0	0	0	0	1
Egypt	1	2	35	0	0	1	0	39
Eritrea	0	1	1	0	0	1	0	3
Francouzská rovníková Afrika (federace)	0	1	1	0	0	1	0	3

Francouzská Západní Afrika (federace)	0	1	1	0	1	0	0	3
Francouzské Maroko (Maroko)	0	0	1	0	0	0	0	1
Francouzské Somálsko	0	1	0	0	0	1	0	2
Gambia (Gambie)	0	0	0	0	0	1	0	1
Gibaltarský průliv	0	0	2	0	0	1	0	3
Guinea	0	0	8	0	1	0	0	9
Guinejský záliv	0	1	3	0	0	1	0	5
Habeš/Ethiopia (Etiopie)	0	1	4	0	0	0	0	5
Habešská vysočina (Etiopská vysočina)	0	1	2	0	1	0	0	4
Indický oceán	0	0	7	0	0	0	0	7
Italské Somálsko	0	0	1	0	0	0	0	1
Jihoafrická unie (Jihoafrická republika)	0	1	17	0	0	0	0	18
Jihoafrická vysočina (<i>lokalizace nejasná</i>)	0	1	0	0	1	0	0	2
Jihozápadní Afrika (Namibie)	0	1	2	0	0	2	0	5
Jižní Rhodesie (Zimbabwe)	0	1	1	0	0	0	0	2
Johannesburg	0	3	0	0	0	1	0	4
Káhira/Kairo	0	5	1	0	0	1	0	7
Kamerun (sopka, hora)	0	1	1	0	0	1	0	3
Kamerun (stát)	0	0	3	0	0	2	0	5
Kanárské ostrovy	0	2	0	0	0	0	0	2
Kapská provincie/Kapsko	0	0	2	0	0	1	0	3
Kapské Město	0	2	1	0	0	0	0	3
Kapverdské ostrovy	0	1	1	0	0	0	0	2
Kenia (Keňa; stát)	0	1	2	0	0	2	0	5
Kilima-Ndžaro (Kilimandžáro)	0	1	0	0	0	0	0	1
Kirunga (sopka)	0	0	1	0	0	1	0	2
Kongo (řeka)	0	1	7	0	0	0	0	8
Kongo (stát)	0	0	2	0	0	0	0	2
Konžská pánev	0	1	2	0	0	0	0	3
Lagos	0	0	0	0	0	1	0	1
Liberia (Libérie)	0	1	0	0	0	0	0	1
Libye	0	1	3	0	0	1	0	5
Libyjská poušť	0	2	2	0	0	1	0	5
Liopoldville (Kinshasa)	0	0	0	0	0	1	0	1
Madagaskar	0	1	2	0	0	0	0	3
Madeira	0	2	0	0	0	1	0	3
Maroko	0	2	7	0	0	1	0	10
Maskareny	0	1	0	0	0	0	0	1
Mauritius (Mauricius)	0	0	2	0	0	0	0	2
Modrý Nil	0	0	2	0	0	0	0	2
Mount Kenia	0	0	1	0	0	0	0	1
Mozambický průliv	0	0	2	0	0	0	0	2
Mozambik (Mosambik)	0	1	0	0	0	0	0	1
mys Blanc (Bílý mys)	0	0	1	0	0	1	0	2
mys Dobré naděje	0	1	2	0	0	0	0	3
Natal (provincie)	0	0	1	0	0	0	0	1
Niger (řeka)	0	1	4	0	0	0	0	5
Nigerie/Nigeria (Nigérie)	0	1	5	0	0	0	0	6
Nil	0	1	24	0	1	0	0	26
Njasa (Malawi; jezero)	0	1	0	0	0	0	0	1

Njasko (Malawi, stát)	0	1	0	0	0	0	0	1
Nubijská poušť	0	1	0	0	0	0	0	1
Oran (město; Alžírsko)	0	2	0	0	0	0	0	2
Oranje (Orange; řeka)	0	1	1	0	0	0	0	2
Oranžská republika/Oranžsko	0	0	3	0	0	0	0	3
Pobřeží slonoviny	0	1	0	0	0	0	0	1
Port Elizabeth	0	0	0	0	0	1	0	1
Portugalská Guinea (Guinea-Bissau)	0	0	0	0	0	1	0	1
Pretoria	0	1	0	0	0	1	0	2
Réunion	0	0	1	0	0	0	0	1
Rio de Oro/Španělská Západní Sahara (Západní Sahara)	0	1	0	0	0	1	0	2
Ruanda-Urundi (teritorium; Rwanda, Burundi)	0	0	1	0	0	0	0	1
Rudé moře	0	0	9	0	0	0	0	9
Ruwenzori (pohoří)	0	0	1	0	0	0	0	1
Sahara	0	2	11	0	0	0	0	13
Senegal (řeka)	0	1	0	0	0	0	0	1
Senegal (stát)	0	1	0	0	0	0	0	1
Severní Rhodesie (Zambie)	0	1	2	0	0	1	0	4
Sierra Leone	0	0	1	0	0	1	0	2
Simonstown (Simon's Town)	0	0	1	0	0	0	0	1
Sinajský poloostrov	0	0	1	0	0	0	0	1
Sokotra	0	1	1	0	0	0	0	2
Somálsko	0	0	1	0	0	0	0	1
Středomoří	0	1	4	0	0	0	0	5
Středozemní moře	0	0	10	0	0	0	0	10
Střelkový mys	0	0	1	0	1	0	0	2
Suezská šíje	0	0	1	0	0	0	0	1
Suezský průplav	0	1	2	0	0	0	0	3
Suezský záliv	0	0	1	0	0	0	0	1
Svatá Helena	0	1	1	0	0	0	0	2
Svazijsko	0	0	0	0	0	1	0	1
Španělská Guinea (Rovníková Guinea)	0	1	0	0	0	0	0	1
Tana (jezero)	0	0	1	0	0	1	0	2
Tanarive (Antananarivo)	0	0	0	0	1	0	0	1
Tanganjika (jezero)	0	1	0	0	0	0	0	1
Tanganjika (stát)	0	1	3	0	0	1	0	5
Tanger (město)	0	1	2	0	0	1	0	4
Timbuktu (město)	0	0	1	0	0	0	0	1
Togo	0	0	2	0	0	0	0	2
Transvaal (republika; část Jihoafrické republiky)	0	0	4	0	0	0	0	4
Tunis	0	1	1	0	0	2	0	4
Tunisko	0	1	6	0	0	1	0	8
Uganda	0	1	0	0	0	1	0	2
Vaal (řeka)	0	0	1	0	0	0	0	1
Viktoria (Viktorino jezero)	0	2	1	0	0	0	0	3
Východoafrická vysočina	0	1	2	0	0	0	0	3
Zambezi	0	1	1	0	0	0	0	2
Zanzibar (ostrov)	0	1	0	0	0	0	0	1
Zanzibar (stát)	0	1	1	0	0	0	0	2

Zlaté Pobřeží (Ghana)	0	1	4	0	0	1	0	6
Celkové četnosti	3	105	423	0	13	52	0	596

Příloha 6: Vážené hodnoty výskytu jednotlivých místopisných pojmů týkajících se Afriky u zkoumané učebnice z roku 1953

Hospodářský zeměpis světa (pro 9. ročník střední školy): VITVER, Ivan Aleksandrovič, 1953								
Místopisné pojmy	hlavní pojmy		vedlejší pojmy		grafické prvky			statistická hodnota
	nadpis (15 b.)	zvýrazněný text (5 b.)	základní text (2,5 b.)	cvičení a úkoly (2,5 b.)	popis obrázku (3 b.)	v mapě (2,5 b.)	v tabulce (2,5 b.)	
<i>Afrika</i>	30	25	323	0	12	0	0	390
Addis Abeba	0	5	0	0	0	3	0	8
Alexandrie/Alexandria	0	10	3	0	0	5	0	18
Alžír	0	5	8	0	0	3	0	15
Alžírsko	0	5	20	0	0	3	0	28
Anglo-egyptský Sudan (Súdán)	0	15	13	0	0	3	0	30
Angola	0	5	3	0	3	0	0	11
Arabská poušť	0	5	5	0	0	0	0	10
Ascension	0	5	3	0	0	0	0	8
Asuan (Asuán)	0	0	5	0	0	0	0	5
Atlantský oceán	0	0	18	0	0	0	0	18
Atlas	0	10	0	0	0	0	0	10
Bab el-Mandeb (Bab al-Mandab)	0	0	5	0	0	0	0	5
Bantustan (samosprávná území; Namibie a Jihoafrická republika)	0	5	0	0	0	0	0	5
Basutsko	0	0	0	0	0	3	0	3
Bečuánsko (Botswana)	0	5	3	0	0	3	0	10
Belgické Kongo	0	5	18	0	3	0	0	26
Bílý Nil	0	0	3	0	0	0	0	3
Bizerta (město)	0	5	0	0	0	0	0	5
Britské Somálsko	0	0	0	0	0	3	0	3
Casablanca	0	5	0	0	0	3	0	8
Čadské jezero	0	0	3	0	0	3	0	5
Dahomey/Benin	0	5	3	0	0	0	0	8
Dakar	0	5	0	0	0	0	0	5
Dračí hory	0	5	0	0	0	3	0	8
Durban	0	5	0	0	0	0	0	5
Egypt	15	10	88	0	0	3	0	115
Eritrea	0	5	3	0	0	3	0	10
Francouzská rovníková Afrika (federace)	0	5	3	0	0	3	0	10
Francouzská Západní Afrika (federace)	0	5	3	0	3	0	0	11
Francouzské Maroko (Maroko)	0	0	3	0	0	0	0	3
Francouzské Somálsko	0	5	0	0	0	3	0	8

Gambia (Gambie)	0	0	0	0	0	3	0	3
Gibraltarický průliv	0	0	5	0	0	3	0	8
Guinea	0	0	20	0	3	0	0	23
Guinejský záliv	0	5	8	0	0	3	0	15
Habeš/Ethiopia (Etiopie)	0	5	10	0	0	0	0	15
Habešská vysočina (Etiopská vysočina)	0	5	5	0	3	0	0	13
Indický oceán	0	0	18	0	0	0	0	18
Italské Somálsko	0	0	3	0	0	0	0	3
Jihoafrická unie (Jihoafrická republika)	0	5	43	0	0	0	0	48
Jihoafrická vysočina (<i>lokalizace nejasná</i>)	0	5	0	0	3	0	0	8
Jihozápadní Afrika (Namibie)	0	5	5	0	0	5	0	15
Jižní Rhodesie (Zimbabwe)	0	5	3	0	0	0	0	8
Johannesburg	0	15	0	0	0	3	0	18
Káhira/Kairo	0	25	3	0	0	3	0	30
Kamerun (sopka, hora)	0	5	3	0	0	3	0	10
Kamerun (stát)	0	0	8	0	0	5	0	13
Kanárské ostrovy	0	10	0	0	0	0	0	10
Kapská provincie/Kapsko	0	0	5	0	0	3	0	8
Kapské Město	0	10	3	0	0	0	0	13
Kapverdské ostrovy	0	5	3	0	0	0	0	8
Kenia (Keňa, stát)	0	5	5	0	0	5	0	15
Kilima-Ndžaro (Kilimandžáro)	0	5	0	0	0	0	0	5
Kirunga (sopka)	0	0	3	0	0	3	0	5
Kongo (řeka)	0	5	18	0	0	0	0	23
Kongo (stát)	0	0	5	0	0	0	0	5
Konžská pánev	0	5	5	0	0	0	0	10
Lagos	0	0	0	0	0	3	0	3
Liberia (Libérie)	0	5	0	0	0	0	0	5
Libye	0	5	8	0	0	3	0	15
Libyjská poušť	0	10	5	0	0	3	0	18
Liopoldville (Kinshasa)	0	0	0	0	0	3	0	3
Madagaskar	0	5	5	0	0	0	0	10
Madeira	0	10	0	0	0	3	0	13
Maroko	0	10	18	0	0	3	0	30
Maskareny	0	5	0	0	0	0	0	5
Mauritius (Mauricius)	0	0	5	0	0	0	0	5
Modrý Nil	0	0	5	0	0	0	0	5
Mount Kenia	0	0	3	0	0	0	0	3
Mozambický průliv	0	0	5	0	0	0	0	5
Mozambik (Mosambik)	0	5	0	0	0	0	0	5
mys Blanc (Bílý mys)	0	0	3	0	0	3	0	5
mys Dobré naděje	0	5	5	0	0	0	0	10
Natal (provincie)	0	0	3	0	0	0	0	3
Niger (řeka)	0	5	10	0	0	0	0	15
Nigerie/Nigeria (Nigérie)	0	5	13	0	0	0	0	18
Nil	0	5	60	0	3	0	0	68
Njasa (Malawi; jezero)	0	5	0	0	0	0	0	5
Njasko (Malawi, stát)	0	5	0	0	0	0	0	5
Nubijská poušť	0	5	0	0	0	0	0	5
Oran (město; Alžírsko)	0	10	0	0	0	0	0	10
Oranje (Orange; řeka)	0	5	3	0	0	0	0	8

Oranžská republika/Oranžsko	0	0	8	0	0	0	0	8
Pobřeží slonoviny	0	5	0	0	0	0	0	5
Port Elizabeth	0	0	0	0	0	3	0	3
Portugalská Guinea (Guinea-Bissau)	0	0	0	0	0	3	0	3
Pretoria	0	5	0	0	0	3	0	8
Réunion	0	0	3	0	0	0	0	3
Rio de Oro/Španělská Západní Sahara	0	5	0	0	0	3	0	8
Ruanda-Urundi (teritorium; Rwanda, Burundi)	0	0	3	0	0	0	0	3
Rudé moře	0	0	23	0	0	0	0	23
Ruwenzori (pohoří)	0	0	3	0	0	0	0	3
Sahara	0	10	28	0	0	0	0	38
Senegal (řeka)	0	5	0	0	0	0	0	5
Senegal (stát)	0	5	0	0	0	0	0	5
Severní Rhodesie (Zambie)	0	5	5	0	0	3	0	13
Sierra Leone	0	0	3	0	0	3	0	5
Simonstown (Simon's Town)	0	0	3	0	0	0	0	3
Sinajský poloostrov	0	0	3	0	0	0	0	3
Sokotra	0	5	3	0	0	0	0	8
Somálsko	0	0	3	0	0	0	0	3
Středomoří	0	5	10	0	0	0	0	15
Středozemní moře	0	0	25	0	0	0	0	25
Střelkový mys	0	0	3	0	3	0	0	6
Suezská šíje	0	0	3	0	0	0	0	3
Suezský průplav	0	5	5	0	0	0	0	10
Suezský záliv	0	0	3	0	0	0	0	3
Svatá Helena	0	5	3	0	0	0	0	8
Svazijsko	0	0	0	0	0	3	0	3
Španělská Guinea (Rovníková Guinea)	0	5	0	0	0	0	0	5
Tana (jezero)	0	0	3	0	0	3	0	5
Tananarive (Antananarivo)	0	0	0	0	3	0	0	3
Tanganjika (jezero)	0	5	0	0	0	0	0	5
Tanganjika (stát)	0	5	8	0	0	3	0	15
Tanger (město)	0	5	5	0	0	3	0	13
Timbaktu (město)	0	0	3	0	0	0	0	3
Togo	0	0	5	0	0	0	0	5
Transvaal (republika; část Jihoafrické republiky)	0	0	10	0	0	0	0	10
Tunis	0	5	3	0	0	5	0	13
Tunisko	0	5	15	0	0	3	0	23
Uganda	0	5	0	0	0	3	0	8
Vaal (řeka)	0	0	3	0	0	0	0	3
Viktoria (Viktoriino jezero)	0	10	3	0	0	0	0	13
Východoafrická vysočina	0	5	5	0	0	0	0	10
Zambezi	0	5	3	0	0	0	0	8
Zanzibar (ostrov)	0	5	0	0	0	0	0	5
Zanzibar (stát)	0	5	3	0	0	0	0	8
Zlaté Pobřeží (Ghana)	0	5	10	0	0	3	0	18
Statistická hodnota	45	525	1058	0	39	130	0	1797

Příloha 7: Absolutní četnosti výskytu jednotlivých místopisných pojmů týkajících se Afriky u zkoumané učebnice z roku 1979

Zeměpis pro 6. ročník základní devítileté školy: JANEĞA Pavel a Josef FABIÁN, 1979								
Místopisné pojmy	hlavní pojmy		vedlejší pojmy		grafické prvky			celkové četnosti
	nadpis	zvýrazněný text	základní text	cvičení a úkoly	popis obrázku	v mapě	v tabulce	
<i>Afrika</i>	11	0	144	16	19	0	0	190
Addis Abeba	0	1	3	0	0	0	1	5
Akkra	0	0	1	0	1	0	0	2
Alexandrie/Iskandarija	0	0	0	0	2	0	0	2
Alžír/Džazáir	0	1	1	0	0	0	1	3
Alžírsko	0	1	1	0	0	0	0	2
Asuán	0	0	1	0	0	0	0	1
Atlantský oceán	0	0	9	1	0	0	0	10
Atlas	0	1	2	1	0	0	0	4
Bílý Nil	0	0	2	0	0	0	0	2
Brazzaville	0	0	0	0	0	0	1	1
Casablanca/Dár-al-Bajdá	0	1	1	0	0	0	0	2
Egypt/Egyptská arabská republika	0	1	10	0	2	0	0	13
Emi Koussi	0	0	0	0	0	1	0	1
Etiopie	0	1	1	0	1	0	0	3
Etiopská vysočina	0	1	2	1	0	0	0	4
Ghana	0	1	3	0	3	0	0	7
Gibraltarský průliv	0	1	0	0	0	0	0	1
Guinejská republika/Guinea	0	1	2	0	1	0	0	4
Guinejský záliv	0	1	8	1	2	0	0	12
Indický oceán	0	0	7	0	0	0	0	7
Jihoafrická republika	0	1	6	1	2	0	0	10
Johannesburg	0	1	1	0	1	0	1	4
Káhira	0	1	1	0	1	0	1	4
Kalahari	0	1	2	0	0	0	0	3
Kapské Město	0	1	0	1	0	0	1	3
Keňa	0	1	0	0	0	0	0	1
Kilimandžáro	0	1	0	0	3	0	0	4
Kimberley	0	0	1	0	0	0	0	1
Konakry	0	0	1	0	0	0	1	2
Kongo/Zair (řeka)	0	1	16	1	1	0	0	19
Libye	0	1	1	0	0	0	0	2
Madagaskar	0	1	1	2	0	0	0	4
Malgašská republika	0	1	0	0	0	0	0	1
Mali	0	1	1	0	0	0	0	2
Maroko	0	1	1	0	0	0	0	2
Modrý Nil	0	0	3	0	0	0	0	3
Niger (řeka)	0	0	9	0	1	0	0	10
Nigérie	0	1	1	0	0	0	0	2
Nil	0	1	23	0	3	1	0	28

Nubijská poušť	0	0	0	0	0	1	0	1
Rudé moře	0	1	2	0	0	0	0	3
Saharská plošina/Sahara	1	1	19	1	3	0	0	25
Středozemní moře	1	1	7	0	0	0	0	9
Súdán	0	1	1	0	0	0	0	2
Suezská šíje	0	1	0	0	0	0	0	1
Suezský průplav	0	1	1	0	0	0	0	2
Tanganjika (jezero; Tanganika)	0	1	0	0	0	0	0	1
Tanganjika (stát)	0	1	0	0	0	0	0	1
Tanzanie	0	1	0	0	0	0	0	1
Tibesti	0	0	0	0	0	1	0	1
Tunisko	0	1	1	0	0	0	0	2
Uganda	0	1	0	0	0	0	0	1
Uhuru	0	1	0	0	0	0	0	1
Viktoriino jezero	0	1	1	0	0	0	0	2
Viktoriiny vodopády	0	0	0	0	1	0	0	1
Zairská republika/Konžská republika (Kongo)	0	1	3	0	0	0	0	4
Zambezi	0	0	1	0	1	0	0	2
Zanzibar (stát)	0	1	0	0	0	0	0	1
Celkové četnosti	<i>13</i>	<i>42</i>	<i>302</i>	<i>26</i>	<i>48</i>	<i>4</i>	<i>7</i>	442

Příloha 8: Vážené hodnoty výskytu jednotlivých místopisných pojmů týkajících se Afriky u zkoumané učebnice z roku 1979

Zeměpis pro 6. ročník základní devítileté školy: JANEGA Pavel a Josef FABIÁN, 1979								
Místopisné pojmy	hlavní pojmy		vedlejší pojmy		grafické prvky			statistická hodnota
	nadpis (15 b.)	zvýrazněný text (5 b.)	základní text (2,5 b.)	cvičení a úkoly (2,5 b.)	popis obrázku (3 b.)	v mapě (2,5 b.)	v tabulce (2,5 b.)	
<i>Afrika</i>	165	0	360	40	57	0	0	622
Addis Abeba	0	5	8	0	0	0	3	15
Akkra	0	0	3	0	3	0	0	6
Alexandrie/Iskandarija	0	0	0	0	6	0	0	6
Alžír/Džazáir	0	5	3	0	0	0	3	10
Alžírsko	0	5	3	0	0	0	0	8
Asuán	0	0	3	0	0	0	0	3
Atlantský oceán	0	0	23	3	0	0	0	25
Atlas	0	5	5	3	0	0	0	13
Bílý Nil	0	0	5	0	0	0	0	5
Brazzaville	0	0	0	0	0	0	3	3
Casablanca/Dár-al-Bajdá	0	5	3	0	0	0	0	8
Egypt/Egyptská arabská republika	0	5	25	0	6	0	0	36
Emi Koussi	0	0	0	0	0	3	0	3
Etiopie	0	5	3	0	3	0	0	11
Etiopská vysočina	0	5	5	3	0	0	0	13
Ghana	0	5	8	0	9	0	0	22

Gibraltar ský průliv	0	5	0	0	0	0	0	5
Guinejská republika/Guinea	0	5	5	0	3	0	0	13
Guinejský záliv	0	5	20	3	6	0	0	34
Indický oceán	0	0	18	0	0	0	0	18
Jihoafrická republika	0	5	15	3	6	0	0	29
Johannesburg	0	5	3	0	3	0	3	13
Káhira	0	5	3	0	3	0	3	13
Kalahari	0	5	5	0	0	0	0	10
Kapské Město	0	5	0	3	0	0	3	10
Keňa	0	5	0	0	0	0	0	5
Kilimandžáro	0	5	0	0	9	0	0	14
Kimberley	0	0	3	0	0	0	0	3
Konakry	0	0	3	0	0	0	3	5
Kongo/Zair (řeka)	0	5	40	3	3	0	0	51
Libye	0	5	3	0	0	0	0	8
Madagaskar	0	5	3	5	0	0	0	13
Malgašská republika	0	5	0	0	0	0	0	5
Mali	0	5	3	0	0	0	0	8
Maroko	0	5	3	0	0	0	0	8
Modrý Nil	0	0	8	0	0	0	0	8
Niger (řeka)	0	0	23	0	3	0	0	26
Nigérie	0	5	3	0	0	0	0	8
Nil	0	5	58	0	9	3	0	74
Nubijská poušť	0	0	0	0	0	3	0	3
Rudé moře	0	5	5	0	0	0	0	10
Saharská plošina/Sahara	15	5	48	3	9	0	0	79
Středozemní moře	15	5	18	0	0	0	0	38
Súdán	0	5	3	0	0	0	0	8
Suezská šíje	0	5	0	0	0	0	0	5
Suezský průplav	0	5	3	0	0	0	0	8
Tanganjika (jezero; Tanganika)	0	5	0	0	0	0	0	5
Tanganjika (stát)	0	5	0	0	0	0	0	5
Tanzanie	0	5	0	0	0	0	0	5
Tibesti	0	0	0	0	0	3	0	3
Tunisko	0	5	3	0	0	0	0	8
Uganda	0	5	0	0	0	0	0	5
Uhuru	0	5	0	0	0	0	0	5
Viktoriino jezero	0	5	3	0	0	0	0	8
Viktoriiny vodopády	0	0	0	0	3	0	0	3
Zairská republika/Konzská republika (Kongo)	0	5	8	0	0	0	0	13
Zambezi	0	0	3	0	3	0	0	6
Zanzibar (stát)	0	5	0	0	0	0	0	5
Statistická hodnota	<i>195</i>	<i>210</i>	<i>755</i>	<i>65</i>	<i>144</i>	<i>10</i>	<i>18</i>	1397

Příloha 9: Absolutní četnosti výskytu jednotlivých místopisných pojmů týkajících se Afriky u zkoumané učebnice z roku 2005

Zeměpis 7: DVORÁK, Jiří, KOHOUTOVÁ, Alice a Pavel TAIBR, 2005								
Místopisné pojmy	hlavní pojmy		vedlejší pojmy		grafické prvky			celkové četnosti
	nadpis	zvýrazněný text	základní text	cvičení a úkoly	popis obrázku	v mapě	v tabulce	
<i>Afrika</i>	32	0	97	107	14	1	0	251
Abidjan (město v Pobřeží slonoviny)	0	0	0	0	1	1	0	2
Addis Abeba	0	0	0	0	0	1	0	1
Africký štít (geol.)	0	1	1	0	0	0	0	2
Alexandrie	0	0	1	0	0	1	0	2
Alžír	0	0	0	0	0	1	0	1
Alžírsko	0	1	2	0	0	0	0	3
Angola	0	1	0	0	0	0	0	1
Asuánská přehrada	0	0	0	1	1	0	0	2
Atlantský oceán	0	0	2	0	0	0	0	2
Atlas	0	1	1	1	1	0	0	4
Azizija (město v Libyi)	0	0	0	0	1	0	0	1
Čadská pánev	0	0	1	0	0	0	0	1
Čadské jezero	0	0	0	1	1	0	0	2
Casablanca	0	0	0	0	0	1	0	1
Dakar	0	0	1	0	0	1	0	2
Dar es-Salaam	0	0	0	0	0	1	0	1
Demokratická republika Kongo/bývalý Zair	0	1	3	0	1	0	0	5
Dračí hory	0	0	0	0	1	0	0	1
Durban	0	0	0	0	0	1	0	1
Egypt	0	1	3	2	1	0	0	7
Etiopie	0	1	1	0	0	0	0	2
Gibraltarský průliv	0	0	0	1	0	0	0	1
Gíza	0	0	0	0	1	1	0	2
Guinea	0	0	1	0	0	0	0	1
Guinejský záliv	1	0	3	6	0	0	0	10
Harare	0	0	0	0	1	1	0	2
Ibadan (město v Nigérii)	0	0	0	0	0	1	0	1
Indický oceán	0	0	3	1	0	0	0	4
Jihoafrická republika (Jižní Afrika)/Republika Jižní Afrika	0	1	8	2	2	0	0	13
Jinja (město v Ugandě)	0	0	1	0	0	0	0	1
Johannesburg	0	0	0	0	0	1	0	1
Káhira	0	1	0	0	1	1	1	4
Kamerun (stát)	0	0	0	0	1	0	0	1
Kanárské ostrovy	0	0	0	2	0	0	0	2
Kapské Město/Cape Town/Kaapstad	0	0	1	3	1	1	0	6
Kartágo	0	0	0	1	1	0	0	2
Keňa	0	1	0	0	2	0	0	3

Kilimandžáro	0	0	0	3	1	0	0	4
Kinshasa	0	0	0	0	1	1	0	2
Kongo (řeka)	0	0	0	1	1	3	0	5
Konzská pánev	0	0	1	0	0	0	0	1
Lagos	0	1	0	0	0	1	0	2
Libérie	0	0	2	0	0	0	0	2
Libye	0	0	0	1	0	0	0	1
Luanda	0	0	0	0	0	1	0	1
Madagaskar	0	1	1	0	0	0	0	2
Mali	0	1	1	0	0	0	0	2
Maputo	0	0	0	0	0	1	0	1
Maroko	0	0	0	1	2	0	0	3
Mauritánie	0	0	1	0	0	0	0	1
Měděný pás/Copper Belt	0	0	2	0	0	0	0	2
Muqdisho (Mogadišo)	0	0	0	0	0	1	0	1
mys Dobré naděje/Cabo	0	0	4	1	1	0	0	6
Tormentoso/mys Bouří	0	0	0	0	1	0	0	1
Náhorní plošina Kordofán	0	0	0	0	1	0	0	1
Nairobi	0	1	0	0	0	1	0	2
Namibie	0	1	0	0	0	0	0	1
Niger (řeka)	0	0	2	0	1	3	0	6
Nigérie	0	1	2	1	1	0	0	5
Nil	0	0	5	5	2	3	0	15
Njasa (jezero; Malawi)	0	0	0	1	0	0	0	1
Pretoria	0	0	0	0	0	1	0	1
Rudé moře	0	0	1	1	0	0	0	2
Sahara	0	1	10	5	5	0	0	21
Sahel	1	1	3	3	1	0	0	9
Serengeti	0	0	0	0	2	0	0	2
Somálsko	0	1	0	0	0	0	0	1
Středozemní moře	1	0	4	1	1	0	0	7
Súdán	0	0	1	0	2	0	0	3
Suezská šíje	0	0	0	1	0	0	0	1
Suezský průplav	0	0	0	2	1	0	0	3
Svazijsko/Svaziland	0	0	2	0	0	0	0	2
Tanganika (jezero)	0	0	0	1	0	0	0	1
Tanzanie	0	1	0	1	1	0	0	3
Tunis	0	0	0	0	2	1	0	3
Tunisko	0	0	0	1	0	0	0	1
Uganda	0	0	1	0	0	0	0	1
Velká příkopová propadlina	0	0	0	1	1	0	0	2
Viktoriino jezero/Ukerewe	0	0	3	2	0	0	0	5
Viktoriiny vodopády/Mosioatunya	0	0	1	1	2	0	0	4
Zambezi	0	0	1	0	2	3	0	6
Zambie	0	0	1	0	0	0	0	1
Zimbabwe	0	0	1	0	0	0	0	1
Celkové četnosti	35	20	180	162	63	35	1	496

Příloha 10: Vážené hodnoty výskytu jednotlivých místopisných pojmů týkajících se Afriky u zkoumané učebnice z roku 2005

Zeměpis 7: DVORÁK, Jiří, KOHOUTOVÁ, Alice a Pavel TAIBR, 2005								
Místopisné pojmy	hlavní pojmy		vedlejší pojmy		grafické prvky			statistická hodnota
	nadpis (15 b.)	zvýrazněný text (5 b.)	základní text (2,5 b.)	cvičení a úkoly (2,5 b.)	popis obrázku (3 b.)	v mapě (2,5 b.)	v tabulce (2,5 b.)	
<i>Afrika</i>	480	0	243	268	42	3	0	1035
Abidjan (město v Pobřeží slonoviny)	0	0	0	0	3	3	0	6
Addis Abeba	0	0	0	0	0	3	0	3
Africký štít (geol.)	0	5	3	0	0	0	0	8
Alexandrie	0	0	3	0	0	3	0	5
Alžír	0	0	0	0	0	3	0	3
Alžírsko	0	5	5	0	0	0	0	10
Angola	0	5	0	0	0	0	0	5
Asuánská přehrada	0	0	0	3	3	0	0	6
Atlantský oceán	0	0	5	0	0	0	0	5
Atlas	0	5	3	3	3	0	0	13
Azizija (město v Libyi)	0	0	0	0	3	0	0	3
Čadská pánev	0	0	3	0	0	0	0	3
Čadské jezero	0	0	0	3	3	0	0	6
Casablanca	0	0	0	0	0	3	0	3
Dakar	0	0	3	0	0	3	0	5
Dar es-Salaam	0	0	0	0	0	3	0	3
Demokratická republika Kongo/bývalý Zair	0	5	8	0	3	0	0	16
Dračí hory	0	0	0	0	3	0	0	3
Durban	0	0	0	0	0	3	0	3
Egypt	0	5	8	5	3	0	0	21
Etiopie	0	5	3	0	0	0	0	8
Gibraltarský průliv	0	0	0	3	0	0	0	3
Gíza	0	0	0	0	3	3	0	6
Guinea	0	0	3	0	0	0	0	3
Guinejský záliv	15	0	8	15	0	0	0	38
Harare	0	0	0	0	3	3	0	6
Ibadan (město v Nigérii)	0	0	0	0	0	3	0	3
Indický oceán	0	0	8	3	0	0	0	10
Jihoafrická republika (Jižní Afrika)/Republika Jižní Afrika	0	5	20	5	6	0	0	36
Jinja (město v Ugandě)	0	0	3	0	0	0	0	3
Johannesburg	0	0	0	0	0	3	0	3
Káhira	0	5	0	0	3	3	3	13
Kamerun (stát)	0	0	0	0	3	0	0	3
Kanárské ostrovy	0	0	0	5	0	0	0	5
Kapské Město/Cape Town/Kaapstad	0	0	3	8	3	3	0	16
Kartágo	0	0	0	3	3	0	0	6
Keňa	0	5	0	0	6	0	0	11

Kilimandžáro	0	0	0	8	3	0	0	11
Kinshasa	0	0	0	0	3	3	0	6
Kongo (řeka)	0	0	0	3	3	8	0	13
Konzská pánev	0	0	3	0	0	0	0	3
Lagos	0	5	0	0	0	3	0	8
Libérie	0	0	5	0	0	0	0	5
Libye	0	0	0	3	0	0	0	3
Luanda	0	0	0	0	0	3	0	3
Madagaskar	0	5	3	0	0	0	0	8
Mali	0	5	3	0	0	0	0	8
Maputo	0	0	0	0	0	3	0	3
Maroko	0	0	0	3	6	0	0	9
Mauritánie	0	0	3	0	0	0	0	3
Měděný pás/Copper Belt	0	0	5	0	0	0	0	5
Muqdisho (Mogadišo)	0	0	0	0	0	3	0	3
mys Dobré naděje/Cabo	0	0	10	3	3	0	0	16
Tormentoso/mys Bouří	0	0	0	0	3	0	0	3
Náhorní plošina Kordofán	0	0	0	0	3	0	0	3
Nairobi	0	5	0	0	0	3	0	8
Namibie	0	5	0	0	0	0	0	5
Niger (řeka)	0	0	5	0	3	8	0	16
Nigérie	0	5	5	3	3	0	0	16
Nil	0	0	13	13	6	8	0	39
Njasa (jezero; Malawi)	0	0	0	3	0	0	0	3
Pretoria	0	0	0	0	0	3	0	3
Rudé moře	0	0	3	3	0	0	0	5
Sahara	0	5	25	13	15	0	0	58
Sahel	15	5	8	8	3	0	0	38
Serengeti	0	0	0	0	6	0	0	6
Somálsko	0	5	0	0	0	0	0	5
Středozemní moře	15	0	10	3	3	0	0	31
Súdán	0	0	3	0	6	0	0	9
Suezská šíje	0	0	0	3	0	0	0	3
Suezský průplav	0	0	0	5	3	0	0	8
Svazijsko/Svaziland	0	0	5	0	0	0	0	5
Tanganika (jezero)	0	0	0	3	0	0	0	3
Tanzanie	0	5	0	3	3	0	0	11
Tunis	0	0	0	0	6	3	0	9
Tunisko	0	0	0	3	0	0	0	3
Uganda	0	0	3	0	0	0	0	3
Velká příkopová propadlina	0	0	0	3	3	0	0	6
Viktoriino jezero/Ukerewe	0	0	8	5	0	0	0	13
Viktoriiny vodopády/Mosioatunya	0	0	3	3	6	0	0	11
Zambezi	0	0	3	0	6	8	0	16
Zambie	0	0	3	0	0	0	0	3
Zimbabwe	0	0	3	0	0	0	0	3
Statistická hodnota	<i>525</i>	<i>100</i>	<i>450</i>	<i>405</i>	<i>189</i>	<i>88</i>	<i>3</i>	1759